

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

RAPOR 26
MART 2021

DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK YATIRIMLAR: SUUDİ ARABİSTAN, BAE VE KATAR ÖRNEKLERİ

İSMAİL NUMAN TELCİ | GÖKHAN ERELİ

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayın Tarihi: 25 Mart 2021

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
E-Posta : info@orsam.org.tr
Fotoğraf : Shutterstock

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK YATIRIMLAR: SUUDİ ARABİSTAN, BAE VE KATAR ÖRNEKLERİ

Yazarlar Hakkında

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

ORSAM Başkan Yardımcısı ve Körfez Çalışmaları Koordinatörü görevlerini yürüten İsmail Numan Telci, aynı zamanda Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermektedir. 2014-2018 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsünün kurucu müdür yardımcılığını yapan Telci'nin çalışma alanları arasında Körfez siyaseti, Körfez ülkelerinin dış politikaları, Mısır siyaseti, Mısır'daki toplumsal hareketler ve Arap devrimleri gibi konular bulunmaktadır. 2013'te "Mısır Devrimi Sözlüğü", 2017'de "Mısır: Devrim ve Karşı Devrim" ve 2018 yılında da "Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası: Dönüşüm Arayışından Meşruiyet Çıkamaz"na kitaplarını yayımlamıştır. 2017-2019 yılları arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ve İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından desteklenen projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır.

Gökhan Erel

Gökhan Erel, 1992 yılı Ankara doğumludur. 2014-2015 yılında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü birincilik ile bitirmiştir. Ardından 2015 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans programına başlamıştır. "Amerikan İstisnacılığının Birleşik Devletler Dış Politikası Üzerine Etkisi" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Hâlen, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde, Körfez Çalışmaları Koordinatörlüğünde uzman olarak görev yapmaktadır. Genel ilgi alanı Körfez bölgesi ve Amerikan dış politikası olmakla beraber, özel ilgi alanı Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar dış politikasıdır. İleri düzeyde İngilizce, başlangıç düzeyinde Arapça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

- 03 GİRİŞ
- 03 DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK YATIRIMLAR
- 07 SPOR
- 12 KÜLTÜR
- 15 HAVAYOLLARI
- 20 LİMANLAR
- 23 MEDYA
- 24 EĞİTİM
- 27 GAYRİMENKUL
- 29 ENERJİ
- 32 SONUÇ

GİRİŞ

Körfez ülkeleri, dünya siyasetinde uluslararası yatırımlarıyla öne çıkmaktadır. Bu ülkeler, artan ekonomik gelirleri ve Ortadoğu geneli ile değerlendirildiğinde görece düşük nüfusları ile diğer Ortadoğu ülkelerinden ayrılmaktadır. Fakat Körfez ülkeleri, yüksek hidrokarbon ihracatına dayanan gelirlerine rağmen ekonomik kaynak çeşitliliği açısından tek kaynağa bağımlı olmanın getirdiği zorluklar ile de karşı karşıyadır. Bu nedenle Körfez ülkelerinde ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesi hususu kritik öneme sahiptir. Turizm sektöründe gerçekleştirilen yatırımların artması, belirli şehir ve emirliklerde finans merkezleri ve serbest ticaret bölgelerinin kurulması, Körfez ülkelerinin ekonomik kaynaklarını çeşitlendirme amacıyla gerçekleştirdiği politikalarındandır. Son yıllarda, Riyad'ın yanı sıra Doha, Abu Dabi ve Dubai gibi şehirlerin de finans, ticaret ve turizm merkezleri olarak ortaya çıktığı söylenmektedir. Bu şehirler sadece ekonomik kalkınmanın nesnesi olarak kalmamakta, aynı zamanda bu şehirlerin yöneticileri ve sakinleri

de ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesinde rol oynamaktadır. Bu bağlamda Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar, bölgesel ve uluslararası rekabet gücü açısından Körfez bölgesinin önde gelen ekonomileridir. Sadece Riyad değil, Abu Dabi, Dubai ve Doha da ekonomik kaynakların paylaşılması konusunda bir yarış içerisinde. Bu şehirleri ve emirlikleri yöneten kraliyet aileleri ve yakın ilişki kurulan kimseler de bu yarıştan pay almak için mücadele etmektedir.

DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK YATIRIMLAR

Suudi Arabistan, Katar ve BAE; spor, kültür, havayolları, limanlar, medya, iletişim ağları, eğitim, emlak ve enerji alanlarında ve daha birçok alanda uluslararası yatırımlar yapmaktadır. Ortadoğu'nun en büyük yatırım ve kalkınma fonlarına sahip ülkeleri olan Suudi Arabistan, BAE ve Katar, bu yatırım ve kalkınma fonlarının imkânlarını uluslararası yatırım alanında ola-

bildiğince cömert şekilde kullanmaktadır. Şüphesiz, uluslararası yatırımların gerçekleştirildiği başka alt kategoriler de mevcuttur. Ancak Körfez ülkelerinin belirtilen alanlardaki uluslararası yatırımlarının siyasi boyutları da bulunmaktadır. Bu nedenle siyasi boyutu içermeyen sadece yatırımların teknik detaylarıyla yetinmek, ülkelerin dış politika hedefleri hakkında fikir veremeyebilir.

Körfez ülkeleri uzun yıllar boyunca doğal kaynaklardan elde ettikleri gelirlerini ekonomik kalkınma yolunda harcarken, bu gelirlerini ayrıca uluslararası yatırımlara da dönüştürdüler. Son yıllarda yatırım girişimlerinin arttığı gözlemlenirken, yatırımların temel motivasyonu giderek tartışılan bir konu hâline gelmiştir. Bu yatırımların temel amaçları "ekonomik çeşitlendirme" olarak ifade edilse de Körfez devletlerinin küresel düzeyde özellikle de Batılı ülkelerde gerçekleştirdiği yatırımların arkasındaki temel motivasyonun çoğunlukla "dış politika" merkezli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Körfez ülkelerinin uluslararası yatırımları bir dış politika enstrümanı olarak araçsallaştırmasının üç ana boyutu olduğu iddia edilebilir.

Birinci boyut "dış politika satın almak" (buying foreign policy) olarak formüle edilebilir; belirli bir devlete yatırım yaparak Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üye ülkeleri, bu ülkenin dış politikasını şekillendirmeyi hedeflemektedir. Bunlardan ilki, Körfez ülkelerinin ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Rusya, Çin gibi küresel aktörlerin kendilerine yönelik politikalarını şekillendirmek veya bu minvalde yol gösterici bir etkiye sahip olmaktır. Daha net bir ifadeyle Körfez ülkeleri, bu ülkelere yaptıkları yatırımlarla o ülkelerin dış politikasını satın almayı hedeflemektedir. Bu anlamda BAE Devlet Başkanı Şeyh Halife bin Zayid El Nahyan, Londra'da bir emlak imparatorluğuna sahiptir ve Suudi Arabistan Velihaat Prensi Muhammed bin Selman ise Batılı ülkelerde son teknoloji ekipmanlar ve birinci sınıf lüks gayrimenkuller satın almaktadır.

İkinci boyut, "KİK içi rekabet" olarak görülmelidir. Körfez ülkeleri uluslararası yatırımlar yaparak birbirleriyle rekabette avantaj elde etmeyi hedeflemektedir. Başka bir deyişle Körfez ülkeleri, birbirleriyle rekabetlerinde öne çıkmak için finansal kaynaklarını kullanarak bir yatırım yarışına girişmektedir. Körfez devletleri bu şe-

Muhammed bin Selman gibi Körfez'deki kraliyet ailesi üyeleri, Fransız şatolarına ilgi duymaktadır.

kilde ve bu politikayla kendilerini diğer devletlere göre daha etkin bir konumda göstermeyi, prestij kazanmayı veya bu alanlardaki diğer devletlerin yatırımlarını engelleyerek o alanda güçlenmeyi hedeflemektedir. Örneğin; Abu Dabi, Dubai ve Doha'nın ulusal havayolları arasındaki rekabet, KİK ülkeleri arasında en fazla etkiye kimin sahip olacağı üzerine bir yarıştı.

Üçüncü boyut ise "bölgesel nüfuz elde etme rekabeti" olarak formüle edilebilir. Körfez ülkelerinin dış politika bağlamında küresel yatırımları araçsallaştırmasının bir başka yönü de bölgesel düzeyde rekabet ettikleri ülkelerin etki alanını engellemektir. En basit şekliyle bu durum, bir Körfez ülkesinin liman yönetimi alanında yatırım planı olan bölgesel bir rakibi engellemek için o ülkenin hükümeti ile resmî olmayan bağlantılar kullanılması yoluyla rakip ülkeleri sürecin dışına iterek liman yönetimi alanında bir anlaşma imzaladığında ortaya çıkmaktadır. Afrika Boynuzu bölgesi, KİK ülkeleri tarafından gerçekleştirilen bu bölgesel rekabetin açık bir örneğidir. Enerji, liman işletmeciliği, havayolları, düşünce kuruluşları, gayrimenkul gibi başlıklar bu çalışmada kapsamlı bir şekilde tartışılacaktır.

Spora ilişkin bölümde, daha çok futbol takımlarına ve spor faaliyetlerindeki şirketlere yönelik yatırımlar tartışılmaktadır. Burada Körfez ülkelerinin, İngiltere ve Fransa'da futbol endüstrisine yaptıkları yatırımlar öne çıkarken, Abu Dabi ve Doha yöneticilerinin futbol yatırımlarının Riyad'ı geride bıraktığı görülmektedir. Futbolun yanı sıra, yarış sporları, bisiklet ve diğer spor branşları, yatırım boyutları ile orantılı olarak ele alınmaktadır. Farklı ülkelerdeki kalıcı yatırımlara ilave olarak, Körfez'in bölgesel imajını yenileme amacıyla spor etkinlikleri düzenlemeye yönelik çabaları da bulunmaktadır. Spor alanındaki yatırımlar, yatırım yapılan ülkedeki siyaset ve iş çevreleri ile Körfez ülkelerinin siyasi elitleri arasında sıkı bir bağ kurma fırsatı da sunmaktadır.

Kültür alanında yapılan yatırımlar, Körfez ülkelerinin modernleşme hamlelerini ve ulusal kimlik oluşturma çabalarını içermektedir. Finans merkezleri olarak görülen şehirleri ve emirlikleri desteklemek, güçlendirmek ve daha iyi hâle getirmek için bir strateji olarak, müzeler, çeşitli tarihî eserler ve projeler kültürel yatırımlar arasında yer almaktadır. Kültürel yatırımlar, aynı zamanda Körfez ülkelerinin bugününü şekillendirmek için geçmişin öne çıkarılması fikri ile de uyumludur.

Ekonomik gelirlerin fiziki ve maddi avantaja dönüştüğü alanlardan biri de hava taşımacılığındaki yarıştı. Kısa bir zaman dilimi içerisinde son teknoloji ekipmanlara ve filolara sahip olan Körfez havayolu şirketleri, bu alanda lider firmalar hâline gelmiştir. Ülkelerin bu alandaki rekabeti, şirketleri uluslararası hava taşımacılığının önde gelen firmaları hâline getirerek uluslararası yatırımları da tetiklemiştir. Bu anlamda, geniş filolara ve çok sayıda noktaya uçuş imkânına sahip olma motivasyonu ile havayolu şirketleri yatırım amacıyla çeşitli anlaşmalar imzalamışlardır. Spor alanında yapılan yatırımlarda olduğu gibi, Riyad'ın bu alanda da Abu Dabi, Dubai ve Doha'nın gerisinde kaldığı söylenebilir. BAE'nin iki emirliği Abu Dabi ve Dubai'nin farklı havayolu şirketlerine sahip olması, hava taşımacılığında rekabetin sadece uluslararası planda değil, aynı zamanda ülke içinde de mevcut olduğunu göstermektedir. Körfez'in üç büyük havayolu şirketinin uluslararası yatırımlarının yanı sıra, diğer Körfez ülkelerinin havayolu şirketleri de nispeten düşük sayıda varış noktasına ve yatırım kapasitesine sahiptir.

Limanlar bir diğer önemli yatırım alanını oluşturmaktadır. Ortadoğu içinde ve dışında limanların kiralanması, satın alınması ve restorasyonu Körfez ülkeleri için önemli yatırım alanlarından birisini oluşturmaktadır. Limanlar sadece ekonomik yatırım olarak değerlendiril-

memelidir. Deniz ticaretinin kolaylaştırılması ve jeopolitik stratejilerin hayata geçirilmesi, limanlarda güçlü bir konum sayesinde sağlanabilir. Bu nedenle siyasi kazanımları açısından, uluslararası yatırımlar arasında limanlar özel bir öneme sahiptir. Limanlar, aynı anda birden fazla dış politika stratejisinin uygulanmasını sağlayabilir. Deniz ticaretinde yurt içindeki limanların pozisyonu muhafaza edilirken; yurt dışında sahip olunan limanların kapasitesi azaltılarak farklı dış politika stratejileri tercih edilebilmektedir. Dolayısıyla limanlar sadece bir uluslararası yatırım alanı olarak değil, aynı zamanda jeopolitik bir unsur olarak görülmelidir.

Limanlara yapılan yatırımlar kadar siyasi etkiyi haiz bir diğer yatırım da medya alanında gerçekleştirilmektedir. Televizyon kanallarının kurulması, desteklenmesi ve çeşitli projelere kaynak aktarılması belli başlı medya yatırımlarını oluşturmaktadır. Medya yatırımları, diğer tüm alanlardaki yatırımların dünyaya anlatılması açısından da kritiktir. 2017'de Körfez krizine neden olan Katar ambargosunun kaldırılması için Katar'ın Al Jazeera televizyonu sayesinde kazandığı etkinliğin de hedef alınmasının gösterdiği gibi, yatırımlar ve siyaset aynı zamanda medya ile de ilgilidir.

Medya konusunda yapılan yatırımlar gibi eğitim alanı da algı oluşturmakla ilgilidir. Eğitim yatırımlarının temelini değişim programları oluşturmak ve çeşitli program ve projelere fon sağlamak oluşturmaktadır. Spora yapılan yatırımlara benzer şekilde, eğitim alanında da İngiltere'nin öne çıktığı söylenebilir. Ancak en çok yatırımın yapıldığı belli başlı kurumlar ABD'de bulunmaktadır. ABD'de birçok eyaletteki pek çok farklı eğitim kurumu, Körfez ülkelerinden projeler, finansman ve destek almaktadır. Ancak bu fonlar ve bu fonların getirdiği yakın ilişkiler, genellikle yatırımların yapıldığı ülkelerde inceleme konusu olmaktadır. ABD ve İngiltere'de önde gelen gazeteler ve medya organları bu

hususunu pek çok kez gündeme getirerek kamuoyunun bu ülkelerden gelen destekten memnun olmadığını iddia etmektedir. Dolayısıyla eğitim alanının, Körfez ve Batılı ülkeler arasındaki gerilim noktalarından biri olduğu ifade edilebilir.

Bireysel, ticari ve kalıcı yatırımların yapıldığı diğer bir alan gayrimenkul alanıdır. Avrupa başkentlerinde, pahalı cadde ve bulvarlarda bulunan mülklere yapılan yatırımlar burada öne çıkmaktadır. Genellikle Avrupa başkentlerinde yapılan mülk yatırımları gizli tutulmakta ve resmî bir kayıt olarak paylaşılması tercih edilmemektedir. Gayrimenkul yatırımları, tıpkı eğitim alanındaki faaliyetler gibi araştırmacı gazetecilik yoluyla ortaya çıkarılmaktadır. Gayrimenkul alanı, Körfez ülkelerinin kraliyet ailesi üyelerinin ve iş adamlarının bireysel yatırımlarının en yaygın olduğu alanların başında gelmektedir. Yatırım yapılan belirli şehirlere bakıldığında, İngiltere ve ABD'nin Londra, Manchester, Washington, New York, Los Angeles kentleri örnek olarak verilebilir.

Son olarak, Körfez ülkelerinin enerji alanındaki yatırımları da oldukça dikkate değerdir ve bu konunun da detayları siyaset ile bağlantılıdır. Petrol ve petrokimya ürünlerinin yanı sıra doğal gaz ve sıvılaştırılmış doğal gaz yatırımları, enerji yatırımlarının sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Pek çok ülkedeki enerji yatırımları, liman yatırımlarını ve diğer yatırım türlerini de kapsar. Baraj inşaatları, sulama projeleri, elektrik santrali inşaatı ve restorasyon projeleri başlıca enerji yatırımlarıdır. Bütün bunlara ilaveten, yatırımlar belirli bir düzey iş birliğini de gerektirmektedir. Bunun nedeni Körfez ülkelerindeki ekilebilir tarımsal arazi kıtlığıdır. Körfez ülkelerinin başkentleri dışındaki kırsal alanlar için gerekli olan projelerin pek çoğu bu amaca yöneliktir.

Newcastle United Stadyumu, St. James' Park

SPOR

Siyaseten önde gelen Körfez ülkeleri kısıtlı insan kaynağı sebebiyle nitelikli nüfus eksikliği çekmektedir ve 21. yüzyılda daha fazla uluslararası tanınma ve küresel görünürlük ihtiyacı içerisinde. Son yirmi yıldır, Körfez ülkelerinin bölgesel ve küresel siyasette daha görünür aktörler olma güdüsünün daha da güçlendiği açıktır. Bu da Körfez ülkelerinin mali kaynaklarını ve araçlarını yurt dışında daha yoğun kullanmalarına yol açmaktadır. Batılı ülkelerle özellikle de ABD ve İngiltere ile ilişkileri sağlam bir şekilde kurulmuş olduğundan, paranın nereye harcanacağına karar verme eğilimi ve tercihi Körfez ülkeleri için kolay olmuştur. Körfez ülkeleri, küresel medyanın gözünde daha fazla görünürlük kazanmak ve dolayısıyla Batılı ülkeler ile iş olanaklarını artırmak için spor etkinliklerine yatırım yapmaya başlamıştır ve bunu geniş

yatırım portföyü sayesinde daha kalıcı yatırım fırsatları izlemiştir.

Körfez ülkeleri Suudi Arabistan, BAE ve Katar spor faaliyetlerini ülkelerine çekmek isterken her şeyden önce ülkelerinin "uzak ve garip yerler" olmadığını göstermek istemektedir. Küresel ekonomi ile bütünleşmiş finansal imkânları nedeniyle spor faaliyetlerini ülkelerine çekmenin yanı sıra, yurt dışında isimlerini duyurmak da yatırım stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı, Körfez ülkeleri öncelikli strateji olarak Avrupa futbol kulüplerinden hisse satın almakla ilgilenmiş; özellikle İngiltere Premier Ligi ve Fransa Lig 1 kulüplerine büyük oranda yatırım yapmışlardır. BAE ve Katar, her iki Avrupa liginde öncü futbol kulüpleri Manchester City ve Paris Saint Germain (PSG) için yaptıkları büyük yatırımlarla bilinmektedir. Manchester City, 2008'den beri BAE menşeli Abu Dhabi United

Manchester City, 2008'den beri BAE menşeli Abu Dhabi United Group tarafından yönetilirken; PSG, 2011'den beri Qatar Sports Investments tarafından yönetilmektedir.

Group tarafından yönetilirken; PSG, 2011'den beri Qatar Sports Investments tarafından yönetilmektedir.

BAE menşeli Abu Dabi United Group for Development and Investment, Körfezdeki spor yatırımları açısından en önemli kurumlardan biridir.¹ İngiliz ekibi Manchester City'nin yanı sıra, Abu Dabi United Group'un bir başka yatırımı, ABD'de Major League Soccer (MLS) New York City'nin % 80 hissesine sahip olmasıdır.² Manchester City ve New York City ile birlikte Abu Dhabi United Group, Avustralya'nın Melbourne City FC'nin %100 hissesini de satın almıştır ve BAE'li girişimci Haldun El Mubarek de kulübün başkanı olmuştur.³ Haldun El Mubarek, ayrıca "İngiltere, ABD, Avustralya, Uruguay, Hindistan, İspanya ve Belçika'daki belirli kulüpleri de yönetmektedir."⁴ Gösterişli hisse senedi satın alımları dışında, medyada gerektiği kadar yer bulmayan birçok başka spor yatırımı bulunmaktadır. Sadece Avrupa'da değil; Amerika, Asya ve Avustralya'da da spor yatırımları yapılmıştır. Bu yatırımların en önemli amacı, nakit akışının garanti edilmesiyle Körfez ülkelerinin ve yönetici ailelerin mali gücünün tanıtılması ve finansal ağların kurulmasıdır. Tüm bunlara ek olarak Japonya'dan Yokohama F. Marinos, Uruguay'dan Montevideo City Torque, İspanya'dan Girona, Çin'den Sichuan Jiuni, Hindistan'dan Mumbai City ve Belçika'dan Lommel SK, Abu Dhabi United Group ve City Football Group ile anlaşma imzalayarak azınlık veya çoğunluk hissesini bu şirketlere ve yatırım portföylerine devretmişlerdir.⁵ Bu nedenle hemen hemen her kıtada Körfez ülkelerine ait futbol

takımlarının bulunduğu söylenebilir. Körfez'den gelen şeyhlerin kulüpleri yönetmeye başlamasıyla birlikte, satın alınan takımların hisse değerleri, transfer bütçeleri ve diğer gelirleri bu gelişmelere paralel olarak artmıştır. Bir strateji olarak, başarılı yıldız oyuncuların transfer edilmesi politikası izlenmiştir. Örneğin Brezilyalı yıldız Neymar, Ağustos 2017'de 222 milyon euro karşılığında İspanyol kulübü Barcelona'dan Fransız kulübü PSG'ye transfer edilmiştir ve bu, o zamana kadar yapılan en büyük transfer ödemesi olarak tarihe geçmiştir.⁶ 222 milyon euronun ödenmesi ile aynı zamanda Katar'ın finansal gücü de lanse edilmekteydi.

Abu Dabi ve Doha'nın yanı sıra Dubai yönetimi hem içeride hem de dışarıdaki spor yatırımlarını ekonominin bir sektörü olarak görmektedir. Futbol yatırımlarının yanı sıra, Dubai'nin farklı spor yatırımları mevcuttur. Aslında burada, spor sektöründeki faaliyetlere bakmak durumu özetleyecektir. 2015 yılında Dubai'de yapılan 270 milyon dolar değerinde golf turizmi harcaması, Dubai'nin spor ekonomisindeki toplam harcamalarını karakterize etmektedir.⁷

BAE ve Katar'ın yanında diğer Körfez ülkeleri de spor faaliyetleri ve yatırımları konusunda ilgilidir. Suudi Arabistan, İngiliz Premier Ligi kulüpleri Sheffield United, Manchester United ve Newcastle United'in hisselerini satın almaya çalışırken bu yarışta nispeten geç kaldı. Şubat 2020'ye kadar, Suudi girişimciler Sheffield United'in hisselerinin tamamını satın almayı başardı. Bunun yanında, bir diğer kulüp olan Newcastle United'in satın alınması için müzakereler uzun

¹ Simeon Kerr, "Abu Dhabi investors buy Manchester City", *Financial Times*, 2 September 2008

² Mark White, "Which football clubs do Manchester City's City Football Group own?", *Four Four Two*, 12 May 2020.

³ "Has Abu Dhabi United Group \$1 Billion Sports Investment Paid Off?" *Arab America*, 28 March 2020.

⁴ Emre Asikci, "Football giants want to dominate, control, act free", *Anadolu Agency*, 25 July 2020.

⁵ White, "Which football clubs do Manchester City's City Football Group own?"

⁶ Julien Laurens, "Neymar: How the record-breaking €222m move to PSG unfolded", *The Guardian*, 4 August 2017.

⁷ "Dubai sports industry worth more than \$1.7 billion a year", *The First Group*, 1 November 2015.

bir süre devam etti. Newcastle United konusu ile birlikte, uzun zamandır beklenen Suudi Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın Manchester United'ı satın alma girişimleri ise başarısız oldu. Futbol yatırımlarının yanı sıra Körfez ülkeleri, küresel girişimlere de ev sahipliği yapmakta ve kendilerini dünya çapındaki projeleri idare edebilecek kapasitede göstermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda FIFA 2022 Dünya Kupası, önemli boks müsabakaları ve yarış platformları, insanları Körfez'e davet etmekte ve Körfez ülkelerini bu konuda yetkin ve özverili göstermektedir.

Suudi prenslerin lüks içinde yaşamakta olduklarına dair şüphe yoktur. Ancak birçok Suudi prens, mali kaynaklarını pervasızca kullandığı için eleştirilmektedir. Harcadıkları olağanüstü paralar, kraliyet ailesindeki mali dengelerin anlamlandırılmasında ve Suudi prenslerinin lüks içinde nasıl yaşadıklarını ortaya çıkarma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle kraliyet ailesi içinde mali kaynakların bu şekilde kullanılması, es-Suud ailesinin, vatandaşların içinde bulunduğu zor yaşam koşullarıyla empati kurma yeteneğini giderek kaybettiğini ve çekirdek ailenin geniş kraliyet ailesi içinde izole olmaya başladığını göstermektedir. Nitekim son dönem dış politika tercihlerinde yaşanan stratejik hatalar ve ülke içindeki gelişmeler, Suudi Arabistan'a yönelik uluslararası eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Prestij kaybının devam etmesine neden olan tepkisel hamleler, kraliyet ailesi ile dinî otoriteler arasında anlaşmazlıklara ve ailede birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüm bu nedenler, kraliyet ailesinin mali kaynakları nasıl kullandığına dair daha fazla araştırmalar yapılmasına yol açmıştır.

Bu bağlamda, son zamanlarda gündeme getirilen konulardan biri de Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın astronomik miktarda mali kaynak kullanımıdır. Hem kraliyet ailesinin hem de devletin çok büyük mali kaynaklarının veliaht prensin emrinde olduğu açıktır. Suudi Arabistan için Batı dostu ve reformcu bir ülke ve "ılımlı İslam'ın" vücut bulmuş hâli olarak imaj yaratmayı hedefleyen Muhammed bin Selman, İngiltere Premier Lig takımlarından Newcastle United'ın sahibi olmak için büyük çaba göstermiştir. Fakat tıpkı Manchester United gibi bu konuda da başarısız olmuştur. Belirtilmelidir ki Körfez ülkelerinin Avrupa futbol kulüplerine ilgisi yeni değildir. Katar'ın Nasır bin Ganim el Halifi aracılığıyla Fransız kulübü PSG'yi satın aldığı ve BAE'nin aynı zamanda Abu Dabi kraliyet ailesi mensubu Mansur bin Zayid El Nahyan aracılığıyla İngiliz kulübü Manchester City'nin sahibi olduğu dikkate alındığında, Suudi Arabistan'ın futbol yoluyla görünürliğini artıran bu yarışta geç kaldığı söylenebilir. Bu yönde bir eksikliğin ortaya çıkması, İngiltere kulüplerine yapılacak yatırım planlarına hız kazandırmıştır.

320 milyar dolar değerindeki⁸ Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu'nun (PIF) Newcastle United'ın satın alınmasını finanse edeceği ve olası bir satın alma durumunda Suudi petrol devi ARAMCO'nun Başkanı Yasir bin Osman EL-Rumayyan'ın kulübün başkanı olacağı bir süredir iddia edilmekteydi.⁹ Yasir bin Osman EL-Rumayyan'ın yeni bir Nasır el Halifi mi yoksa Şeyh Mansur bin Zayid mi olacağını zaman gösterecek olsa da Muhammed bin Selman'ın Newcastle United'a olan ilgisi, Veliht Prens'in masraflı harcamalarına bir başka örnek oluşturmaktadır. Ayrıca satın alma gerçekleştiği

⁸ "Public Investment Fund of Saudi Arabia (PIF)", Sovereign Wealth Fund Institute.

⁹ Jason Burt, "Newcastle United set for businessman Yasir al-Rumayyan as chairman if deal is reached with Saudi-backed consortium", *The Telegraph*, 27 January 2020.

takdirde, hem Muhammed bin Selman'ın Kamu Yatırım Fonu'ndaki etkinliği artacak hem de daralan karar alma mekanizmasındaki etkisi çok daha güçlü olacaktı. Dolayısıyla Ağustos 2019'da Suudi Arabistan kabinesinde yapılan yeniden görevlendirmelerin¹⁰ ardından, Veliaht Prens'in sadece dar ve yakın çevresine güvendiği dikkate alındığında, Yasir bin Osman El-Rumayyan'ın bu olası görevi üstlenmesi muhtemel görünmekteydi. Fakat 2020 yılı Nisan ayında Newcastle United'ın satın alınmasıyla ilgili birtakım gelişmeler meydana gelmiştir. Al Jazeera medyası, Muhammed bin Selman'ın yatırım grubunun Newcastle United'ın belirli bir yüzdesini almaya yakın olduğunu belirtmişti. Kulübün sahibi İngiliz milyarder Mike Ashley'nin, koronavirüs krizi nedeniyle fiyatı 425 milyon dolardan 378 milyon dolara düşürdüğü belirtilmişti.¹¹ Al Jazeera'ya göre, anlaşma başarılı olursa Suudi Yatırım Fonu %80, İngiliz finansçı Amanda Staveley %10 ve milyarderler David ve Simon Reuben diğer %10'u hisseye sahip olacaklardı.

Newcastle United ile devam eden, spor kulüpleri sayesinde görünürlük ve prestij kazanma politikasının bir diğer ayağı, Muhammed bin Selman'ın Manchester United'ın sahibi olan Glazers ailesine 3,5 milyar sterlin¹² ödemeye niyetli olmasıdır. Glazer ailesinin böyle bir satın alma işlemine kayıtsız kalması sonucu ertelenen ve büyük ölçüde terk edilen Manchester United macerasının yerini görece daha gerçekçi bir hedef olarak öne çıkan Newcastle United'ın satın alınmasına bıraktığı düşünülebilir. Esasen bu satın alma girişimi, Suudi Arabistan'ın İngiltere'deki futbol kulüplerine yaptığı ilk yatırım

da olmayacaktır. Prens Abdullah Bin Musad Bin Abdulaziz El Suud'un geçen yıl mahkeme kararıyla bir başka İngiliz futbol kulübü Sheffield United'ın kalan %50 hissesini alması dışında, Suudi prenslerin İngiliz kulüpleriyle pek iyi anlaşamadıkları belirtilebilir.

İngiliz kamuoyunun Suudi Arabistan'ın uluslararası ilişkilerdeki faaliyetlerine tepkisi, Suudi prenslerin İngiliz kulüpleriyle anlaşamamalarında önemli bir faktördür. Hem Manchester United ısrarı hem de Newcastle United ile ilgili son durum, Suudi Arabistan kraliyet ailesinin prenslere mali kaynak ayırma konusundaki niyetini ortaya çıkarmış ve bazı mali eğilimlerin fark edilmesine yol açmıştır. Suudi Arabistan kraliyet ailesinin durumu göz önüne alındığında, Newcastle United ve Manchester United gibi İngiliz futbol kulüplerine olan ilgileriyle gündeme gelen prenslerin mali kaynakları ciddi bir şekilde incelenmelidir. Bunun için öncelikle kraliyet ailesinin toplam servetine ve prenslere ait mali kaynakların büyüklüğüne odaklanmak gerekebilecektir. Kraliyet ailesinin nüfusu ve hangi mali kaynakları kontrol ettiği konusunda yeterince veri bulunmamakta olduğu ve bahse konu rakamları açıklamakta güçlükler yaşandığı aşikâr olsa da Suudi Arabistan kraliyet ailesinin sahip olduğu mali servetin 1,4 trilyon dolar civarında veya büyük olasılıkla daha fazla olduğu tahmin ediliyor.¹³ Çekirdek aile üyeleri dışındaki kraliyet ailesi üyelerinin, aileye yakınlıklarına göre bir servet payı aldıkları düşünüldüğünde, kral ve veliaht prensin kişisel yaşamlarında sahip oldukları mali güç tahmin edilebilecektir.

¹⁰ Ahmed Al Omran ve Andrew England, "Saudi Arabia announces sweeping changes to cabinet", *Financial Times*, 27 December 2018.

¹¹ "Saudi-backed takeover of Newcastle United edges closer", *Al Jazeera*, 15 April 2020.

¹² "Trillionaire Saudi Arabian Prince Mohammad Bin Salman 'desperate' to buy Manchester United despite Newcastle links", *Fox Sports*, 3 February 2020.

¹³ Ruth Umoh, "This royal family's wealth could be more than \$1 trillion", *CNBC*, 18 August 2018.

Dakar Rallisi

Maliyetli harcamaların bir nedeni nüfuzlarını artırmakken; diğeri ise yapılan işlem miktarı sayesinde Suudi Arabistan'ın liderliği ile Batı ülkelerindeki iş çevreleri arasında stratejik finansal ilişkiler kurma arzusudur. Bu anlamda Suudi Arabistan'ın, İspanya Süper Kupa final maçlarının üç yıl süreyle Riyad'da yapılması için İspanya Futbol Federasyonu'na 120 milyon euro ödeyeceği ortaya çıkmıştır. Ayrıca 2020 yılında Dakar Rallisi'nin Suudi Arabistan'da organize edilebilmesi için 15 milyon euro ödenmiştir.¹⁴ Bir diğer Suudi kenti Diriy'e'de düzenlenecek boks müsabakaları için ödenen tutarın da 100 milyon dolara ulaştığı açıklanmıştır. Riyad ve komşu şehirlerdeki spor faaliyetlerinin organizasyonu hem ülkenin turizmine katkıda bulunmakta hem de Riyad liderliğine Suudi Arabistan'ı de-

ğiştirmeye ve dönüştürmeye dönük sözde çabalarını gösterme fırsatı sağlamaktadır.

Yukarıda bahsedilen gelişmelerden de anlaşılacağı üzere çok büyük miktar finansal fonlarla yapılan yatırımlar, Suudi Arabistan'ın hem içeride hem de dışarıda karşılaştığı sorunların üzerini kapatacak şekilde gündemin değiştirilmesinde rol oynamaktadır. Büyük mali harcamaların bu yönüne ilave olarak, yüksek maliyetli yatırımların arkasındaki bir diğer neden, mali güç aracılığıyla Batı ülkeleri için vazgeçilmez bir ortak olarak Suudi Arabistan imajının oluşturulmasıdır. Bu harcamaların en yakın örneklerinden biri olarak, başarılı olması ihtimal dâhilindeyken Suudi Arabistan'ın Newcastle United'a Kamu Yatırım Fonu üzerinden olan ilgisi gösterilebilir.

**2020 yılında
Dakar Rallisi'nin
Suudi
Arabistan'da
organize
edilebilmesi için
15 milyon euro
ödenmiştir.**

¹⁴ Murat Keleş, "Suudi Arabistan bozulan imajını spor organizasyonlarıyla düzeltmeye çalışıyor", *Anadolu Ajansı*, 16 Aralık 2019.

Özellikle Newcastle United'ın satın alımı konusunda, yaklaşık 3 yıldır devam eden girişimler sonucunda beklenmedik gelişmeler de yaşanmıştır. Yatırım fonunun çoğunluk hissesine sahip olduğu konsorsiyum, 2020 yılı Temmuz ayı sonunda Newcastle United'ı satın almaktan vazgeçmiştir. Yatırım fonunun bir devlet kurumu olarak resmî kurumsal kimliği, Veliaht Prens Muhammed bin Selman tarafından idare edilmesi ve diğer siyasi karışıklıklar, konsorsiyumun Newcastle United'ın mülkiyetini devralmasını engellemiştir. Karşılaşılan sorunlar arasında Suudi Arabistan'ın insan hakları konusundaki tutumları bulunmaktadır ve gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi bunların başında gelmektedir. Konsorsiyumu endişelendiren gelişmelerden birisi de Premier Lig'in Suudi Arabistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) aldığı kararın gereklerini yerine getirmediği iddiasıdır. Konuyla ilgili olarak DTÖ, korsanlıkla mücadele etmeyerek "Suudi devletinin, fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğine" hükmetmişti. Ancak tüm ilgili kişi ve kurumların sert tepkilerine rağmen eylül ayında, Suudi yetkililer ile konsorsiyumun diğer üyeleri Amanda Staveley ve Reuben Brothers arasında "İngiltere hükümeti bundan memnuniyet duyacaktır" söylemiyle devralma sürecini canlandırmak için görüşmeler yapıldığı iddia edildi. Bununla birlikte bir yeni gelişme olarak, Newcastle United Eylül 2020 ortasında Suudilerin satın almasını engellediği için Premier Lig'e karşı yasal işlem başlattı. Kulübün başkanı Mike Ashley, Premier Lig'in Genel Müdürü Ric-

hard Masters'ı, Suudi yatırım fonunun teklif vermekten çekilmesine giden süreçte uygun şekilde davranmamakla suçladı.¹⁵

Bütün bunların yanında Körfez ülkeleri, dünyanın her köşesinde futbol kulüplerinin hisselerini satın almanın yanı sıra büyük spor etkinlikleri düzenleyerek spor alanında öne çıkıyor. Bu spor aktivitelerinden biri de 2022 FIFA Dünya Kupası turnuvasının Katar'da düzenlenecek olmasıdır.

Bir diğer yatırım ve faaliyet alanı da bisiklet sporudur. Bisiklet, Körfez ülkelerinin rekabet ettiği bir başka spor alanını oluşturmaktadır. Bahreyn kraliyet ailesi el-Halife'nin profesyonel bisiklet takımlarını ve bisikletçileri desteklediği ve sponsor olduğu bilinmektedir. Körfez'de tanınan genç bir bisikletçi olan Prens Nasır bin Hamed El Halife'nin, Vincenzo Nibali ve bisikletçi ekibine sponsorluk yaptığı ifade edilmektedir.¹⁶ Bahreyn'in yanında bisiklet sporunda görünür olmak için rekabet eden bir başka Körfez ülkesi de BAE'dir. 2017'nin sonlarında BAE'nin, Emirates Havayolları sponsorluğu aracılığıyla bir bisiklet takımına başkanlık edeceği açıklandı.¹⁷ Çeşitli spor yatırımlarına artan ilginin bir işareti olarak BAE Emirlikler Takımı, dünyanın önde gelen yarışlarından biri olan Tour de France'ı kazandı.¹⁸ Üç yıldır BAE tarafından finanse edilen kazanan takım, BAE'nin "spor diplomasisi ve yumuşak gücü genişletme" stratejisine ayrı bir boyut katmıştır.¹⁹

¹⁵ Ed Aarons, "Newcastle taking legal action against Premier League over blocked Saudi buyout", *The Guardian*, 14 September 2020.

¹⁶ Stephen Farrand, "Nibali linked to new Bahrain-sponsored team for 2017", *Cycling News*, 21 February 2016.

¹⁷ "With new backer, UAE Team Emirates unveiled in Abu Dhabi", *VeloNews*, <https://www.velonews.com/news/road/new-backer-uae-team-emirates-unveiled-abu-dhabi/>

¹⁸ Joe Snell, "Team Emirates rider winds Tour de France as cycling gains legs in Middle East", *Al Monitor*, 23 September 2020.

¹⁹ Snell, "Team Emirates rider winds Tour de France as cycling gains legs in Middle East".

Katar Ulusal Müzesi

KÜLTÜR

Körfez ülkeleri, Arap kimliğini vurgulamanın ötesinde bir "ulusal kimlik" yaratma isteğinin bir parçası olarak ulusal mirası sergilemek üzere müze ve anıtlar inşa etmek için finansal kaynaklara başvurmaktadır ve bunu sürdürülebilir kılma adına özellikle Avrupa'da yatırımlar yapılmaktadır. Katar, BAE ve Suudi ulusal kimliklerinin sanat eserlerinin satın alınması ve sanatta uğraşılmasıyla güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Michael B. Greenwald'ın ifade ettiği gibi Körfez ülkeleri sanat konusunda nüfuz sahibi olmak için yarışmaktadırlar.²⁰ Körfez ülkeleri arasında sanatta nüfuz mücadelesi, değerli sanat eserleri ve kültürün Körfez'e taşınmasıyla ortaya çıkmaktadır. Greenwald,

Körfez'e getirilecek sanat eserlerinin sorumluluğunu üstlenmeye istekli yeni bir sanatçı grubuna işaret etmektedir: Suudi Arabistan'dan Abdulnasır Garim, BAE'den Abdullah el Sadi ve Hasan Şerif ve Katar'dan Vadha el Suleati, Sophia al Maria ve Vefika Sultan el-Essa.²¹ Bu kişilerin çabalarıyla Körfez ülkelerinin sanatı yatırım için birinci öncelik hâline getirdiği öne sürülmektedir. Bu kişilerin milliyetleri hem Avrupa'da hem de Körfez'de Suudi Arabistan, BAE ve Katar'da sanata harcamaya istekli devletlerin göstergesidir.

Katar, Körfez'deki ulusal miras ve kimliği şekillendirmenin ve pekiştirmenin bir göstergesi olarak, 2018'de Katar Ulusal Müzesi'ni açtı. 2017'de, aynı Mimar Jean Nouvel, Abu Dabi'deki Louvre'un

**Ulusal kimliğin
pekiştirilmesi
çabasının bir
parçası olarak,
Katar Ulusal
Müzesi'nin
yaklaşık 434
milyon dolara
mal olduğu
belirlenmektedir.**

²⁰ Michael B. Greenwald, "The New Race for Contemporary Arts Dominance in the Middle East", *Belfer Center for Science and International Affairs*, Harvard Kennedy School, October 2018.

²¹ Greenwald, "The New Race for Contemporary Arts Dominance in the Middle East".

Mansur bin Zayid El-Nahyan'ın "Topaz" Yatı

inşa edilmesi ve açılmasına yardımcı oldu. Guardian'dan Rowan Moore, bu Körfez ülkelerinde gösterişli müzelerin açılmasının "kimlik açlığı" anlamına geldiğini öne sürmektedir.²² Ulusal kimliğin pekiştirilmesi çabasının bir parçası olarak, Katar Ulusal Müzesi'nin yaklaşık 434 milyon dolara mal olduğu belirtilmektedir. Katar'ın 434 milyon dolarlık bir finansman kaynağını burada kullanması ve bu amaçla on yıl çaba sarf etmesi, sanatın Körfez içerisinde bir etki yaratma yolu olduğunu göstermektedir.²³ Müze, içeride ulusal kimliğin pekiştirilmesi ve dışarıda bir nüfuz oluşturmak açısından hem iç hem de dış politika amaçlarına hizmet etmektedir.

Ulusal Müze gibi yerli yatırımların yanı sıra Katar, sanat eserleri satın almak ve onları ülkeye getirmek için çok büyük miktarda finansman kullanmıştır. Guardian'dan David Batty, geçtiğimiz yedi yılda Katar kraliyet ailesinin yaklaşık 1 milyar dolarlık sanat eseri satın aldığını belirtmektedir.²⁴ Yaklaşık 1 milyar dolarlık bu tutar hem Avrupa başkentlerini hem de politika ya-

pıcıları etkilemeyi amaçlayan ve iyi işleyen bir stratejiye işaret etmektedir.

BAE ve Katar'ın, on yıldır gerek yurt içi gerekse yurt dışında mali güçlerini kullanarak sanat sahnesinde öne çıkma çabalarına ek olarak, Suudi Arabistan da sanat yarışına katılmıştır. BAE ve Katar'da kraliyet ailelerinin ve devletin faaliyetleri tespit edilebilirken; Suudi Arabistan örneğinde, kraliyet zenginliğine tam erişimi olan kraliyet çevrelerinden bazı figürler öne çıkmaktadır. Son 5 yıldır kraliyet ailesinde Veliht Prens Muhammed bin Selman tarafından sanat için yapılan harcamaların hiç de düşük miktarlar olmadığını söylemek abartı olmaz. Bununla birlikte, Muhammed bin Selman'ın bu işlemler için özel şirketlerini ve yatırım fonunu kullanmakta olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Veliht Prens'in söz konusu özel şirketleri, 2015 yılında Muhammed bin Selman'ın bir Rus iş adamına ait 500 milyon dolarlık yatı satın alması işlemlerini de yürütmüştü.

²² Rowan Moore, "How landmark building became weapons in a new Gulf war", *The Guardian*, 21 July 2018.

²³ "Nouvel's desert rose finally blooms as Qatar inaugurates national museum", *France24*, 28 March 2019.

²⁴ David Batty, "The rise of Gulf art scene", *The Guardian*, 16 April 2012.

The Wall Street Journal gazetesi, ABD istihbarat raporlarına dayanarak 2017'de 450,3 milyon dolar değerinde bir Leonardo da Vinci tablosunun da Suudi Veliaht Prens tarafından satın alındığını duyurdu. Ancak daha sonra 450,3 milyon dolarlık teklif sahibinin Muhammed bin Selman'ı temsil edip etmediği konusunda spekülasyonlar ortaya çıktı. Hatta, teklif sahibinin tablo için Abu Dabi liderliği adına ödeme yaptığına dair iddialar dahi vardı. Bir başka iddia ise BAE Kültür ve Turizm Bakanlığının, bahse konu

tabloyu Louvre Abu Dabi Müzesi'nde sergilemek için satın aldığı yolundaydı. Bu satın alma işlemleri, Veliaht Prens'in değişmesinin ardından başlatılan yolsuzluk operasyonlarında Suudi hazinesinin Ritz-Carlton Otelindeki milyarlarca dolar mütadere etmesinin ardından yapıldı. Daha sonra, "Salvador Mundi" adlı tablonun, Muhammed bin Selman'ın yakın müttefiki olan Suudi Prens Bader bin Abdullah bin Muhammed bin Ferhan el-Suud tarafından alındığı ortaya çıktı.²⁵

Katar'ın Ulusal havayolu şirketi
Qatar Airways

HAVAYOLLARI

Mali açıdan güçlü ve varlıklı devletleri barındıran Körfez bölgesi, giderek küresel havayolları sektörünün merkezlerinden biri hâline gelmektedir. Havacılığın en yeni merkezlerinden biri olarak BAE ve Katar, son on yılda öne çıkmaktadır. ME3 veya Big-3 olarak bilinen Emirates, Etihad Airways ve Qatar Airways, havacılık sektöründeki üç dev havayolu şirketi olmuştur.²⁶ Sırasıyla 1985, 2003 ve 1997'de kurulan bu şirketler, sadece pazar paylarının büyüklüğü nedeniyle değil, aynı zamanda yurt dışında gerçekleştirdikleri yatırımlarla da havayolu sektöründe öne çıkmışlardır.

1997'de

kurulan Qatar Airways, Katar'a küresel ekonomiye daha da entegre olma yolunu açmıştır. Körfez ülkelerinin bu yönde belirli adımlar attığı bir dönemde, Qatar Airways hem iç hem de dış hatlarda hizmet vermeye başlamış ve 150 kadar varış noktasına ulaşmıştır.²⁷ Qatar Airways bir yandan 150'den fazla noktaya uçup sektördeki en gelişmiş ve en büyük filolardan birisine sahip olurken; dünyanın başka yerlerindeki büyük şirketlere yatırım yaparak da itibar kazanmıştır.

2014 yılında Körfez ülkeleri arasındaki siyasi gerilimler artarken Qatar Airways, Katar'ın eko-

ME3 veya Big-3 olarak bilinen Emirates, Etihad Airways ve Qatar Airways, havacılık sektöründeki üç dev havayolu şirketi olmuştur.

²⁵ Hilary Weaver, "The World's Most Expensive Painting Sold at Auction is Missing, and the Louvre Abu Dhabi Isn't Panicking", *Vanity Fair*, 9 January 2019.

²⁶ ME3: Ortadoğu Üçlüsü (Etihad, Emirates, Qatar Airways)

²⁷ Akbar Al Bakar, Qatar Airways CEO, *Qatar Airways Website*.

Dubai Menşeli Havayolu Şirketi Emirates

nomik olarak kendi **kendine yeterliliği** için daha fazla yatırım yoluyla güvenli bir geçiş sağlamayı amaçladı. Bu bağlamda, özellikle 2015'ten sonra Qatar Airways'in yurt dışındaki yatırımları neredeyse iki katına çıktı. Sadece 2014 yılındaki jeopolitik gerilimler ve Katar liderlerinin Qatar Airways'in prestijine duyduğu güven değil; aynı zamanda Dubai ve Abu Dabi merkezli havayolu şirketleriyle rekabet, bu işte ayakta kalmak için daha fazla yatırımı gerektirmektedir.

Bu çerçevede Qatar Airways, 2016 yılında 613 milyon dolar karşılığında LATAM'ın %10 hissesini satın aldı.²⁸ LATAM Havayolları Santiago, Şili merkezlidir ve Brezilya ile ortaklık sonucu kurulmuştur. Ayrıca Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Ekvador, Paraguay ve Peru'da çeşitli şubeleri bulunan, Latin Amerika'daki en büyük havayolu şirketi olarak kabul edilmektedir. Bu büyük yatırımdan önce Qatar Airways, yaklaşık 1,7 milyar dolara International Airlines Group'un (IAG) %9,99 hissesini daha satın almıştır.²⁹ IAG'de hisselerin satın alınması, aynı zamanda British

Airways IAG'ye bağlı bir şirket olduğundan, İngiliz ve Katarlı iş adamları arasındaki iş ilişkilerini iyileştirmeyi amaçlamaktaydı. Katar, IAG'nin %9,99 hissesini satın almakla kalmadı ve Mayıs 2016'da Qatar Airways, sahip olduğu hisseyi toplam değeri 2,29 milyar dolara karşılık gelen %15'e yükseltti. Son olarak Şubat 2020'de, Qatar Airways ilave 600 milyon dolar ile IAG'deki hisse payını %25,1'e çıkardı.³⁰ Hisse paylarındaki bu artışın yanı sıra, Qatar Airways İcra Kurulu Başkanı Ekber Abbas El Bekir, şirketin LATAM'daki payını artırmayı ve diğer hissedar Delta Airlines ile yakın çalışmayı planladığını beyan etti. Bunun yanında LATAM'ın diğer bir hissedarı olan Delta, yaklaşık 1,9 milyar dolar karşılığında %20 hisse aldı.³¹

IAG ve Latin Amerika havayolu şirketlerine yapılan bu yatırımların yanı sıra Katar, diğer büyük/küçük Avrupa şirketlerine ve havalimanlarına da büyük yatırımlar yapmıştır. Qatar Airways, 2016 yılında İtalya'nın ikinci en büyük havayolu şirketi Meridiana'nın %49 hissesini

²⁸ Ben Lucky, "Qatar Airways Buying A %10 Stake In LATAM", *One Mile At a Time*, 12 July 2016.

²⁹ Ben Lucky, "Qatar Airways Buys %9.99 Stake in British Airways Parent Company", *One Mile At a Time*, 30 January 2015.

³⁰ Paul Sandle ve Alexander Cornwell, "Qatar Airways spends \$600 million to lift stake in BA owner to %25", *Reuters*, 19 February 2020.

³¹ Alexander Cornwell, "Qatar Airways swoops for RwandAir stake and eyes bigger LATAM holding", *Reuters*, 5 February 2020

satın almıştır.³² Katar'ın Meridiana'ya yatırım yapmasının nedeni muhtemelen Doha bağlantılı uçuşlar yoluyla İtalyan pazarına erişimin, diğer yoğun uluslararası pazara girme şansını artıracağı motivasyonudur. Bir başka motivasyon da varlıkların çeşitlendirilmesi ve ekonomiyi havayolu faaliyetleri yoluyla çeşitlendirme ihtiyacının, Qatar Airways'in İtalyan pazarına da girmesini gerektirmesi olabilecektir.

Katar, 2017 yılında dünyanın diğer bölgelerindeki yatırımlarının yanı sıra Pasifik'e de bir yatırım yolu açtı. Bu hamle ile Qatar Airways, Cathay Pacific'in %9,6 hissesini yaklaşık 662 milyon dolar karşılığında satın alarak Doğu Asya havayoluna yatırım yapan ilk şirket oldu.³³ Özellikle Cathay Pacific'in Ağustos 2016'da yarı yıl kârında %82'lik rekor bir düşüş açıkladığı bir dönemde, Qatar Airways'in bu hamle ile bir kurtarıcı olarak Çin hava pazarına girdiği belirtilmektedir.³⁴

Körfez ülkeleri ile Katar arasındaki 2014 yılındaki diplomatik gerginlikte olduğu gibi Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır tarafından Katar'a karşı başlatılan 2017 ambargosu, Katar'ın ekonomide kendi kendine yeterlilik stratejisi geliştirmesini gerektirdi. Bu anlamda Katar, 2017 ambargosunun olumsuz etkilerini aşmak için başka bir büyük havayoluna yatırım yapmanın yanı sıra bazı uluslararası havalimanlarına yatırım yapmaya başladı. 2019 yılının kapanış günlerinde Qatar Airways, yeni Bugesera Havalimanı'nın %60 hissesini 1,3 milyar dolar karşılığında satın almak için Ruanda ile anlaştı.³⁵ Anlaşma, Ruandalı yetkililerin pek memnun

olmadıkları maksimum 4,5 milyon yolcu kapasiteli Bugesera Havaalanı'nın yenilenmesi ve genişletilmesi çalışmalarını kapsamaktadır. Ruanda havaalanı girişimi, Katar'ın 2017'deki Körfez krizinin olumsuz etkilerini aşma çabalarından biri olarak açıklanabilir zira Qatar Airways, Suudi, BAE ve Bahreyn hava sahaları üzerinden uçuş izni alamadığı için uçuş rotalarının çoğunu değiştirmek zorunda kalmıştır.

Ruanda'daki uluslararası havalimanında yenileme ve genişletme girişimlerine yapılan yatırımların yanı sıra Qatar Airways, RwandAir'in %49 hissesini açıklanmayan bir miktar karşılığında satın almak için anlaşmaya vardı³⁶ Qatar Airways, ayrıca, 2019 yılında Çin pazarındaki hamlelerine devam ederek China Southern Airlines ile de bir anlaşma yaptı. Bu hamle ile Qatar Airways, Çin pazarında ümit veren bir geleceği olan havayolunun %5 hissesini satın aldı.³⁷

Bunun yanında BAE'nin havayolları da yatırımlarına devam etmektedir. Abu Dabi merkezli Etihad Airways, Hindistan Jet Airways'in %24 hissesini 379 milyon dolar karşılığında satın alarak yurt dışındaki yatırımlarda yeni bir rekabet dalgasını tetikledi ve bazı kısıtlamaların kaldırılmasından sonra bir Hintli havayolu şirketine yapılan ilk yatırımlardan biri oldu.³⁸ 379 milyon dolara ek olarak, Etihad, Jet Airways ile olan ortaklığını genişletmek için 220 milyon dolar daha taahhüt etti. Ayrıca, Jet Airways'in diğer bir programı olan Jet Privilege için harcanan 150 milyon dolar ile birlikte Etihad'ın Jet Airways'e yaptığı yatırımların toplamı 749 milyon

³² Ben Lucky, "Qatar Airways Buys A %49 Stake in Money Losing Italian Airline With Ancient Planes", 14 July 2016.

³³ "Qatar Airways buys %9.6 stake in Cathay Pacific", *BBC News*, 6 November 2017

³⁴ "Cathay Pacific profits plunge amid fierce competition", *BBC News*, 17 August 2016

³⁵ "Qatar Airways to take %60 stake in Rwanda international airport", *Al Jazeera*, 10 December 2019

³⁶ Remy Darras, "Qatar Airways confirms purchase of %49 stake in RwandAir", *The Africa Report*, 10 February 2020.

³⁷ Dominic Dudley, "Qatar Airways Buys Into Fast-Growing Chinese Market, With One Eye On The Future", *Forbes*, 3 January 2019.

³⁸ "Etihad buys %24 stake at India's Jet Airways for \$379m", *The National*, 25 April 2013.

Arsenal, Emirates Stadyumu, Londra

2006 gibi erken bir tarihte Emirates, 100 milyon sterlin karşılığında 15 yıllığına kulübün stadyumu ve formları için sponsorluk amacıyla Arsenal ile bir anlaşma imzalamıştı.

dolara ulaştı. Ancak yıllar geçtikçe Jet Airways'in hisseleri hızlı düşüş eğilimine girdi ve Etihad hisselerin %49'unu satın almayı teklif etti ancak anlaşma henüz gerçekleşmedi.³⁹ Etihad'ın bir diğer yatırımı da İtalya menşeli şirkete yaklaşık 700 milyon euro harcama sözü vererek Alitalia'nın %49 hissesini satın almak oldu.⁴⁰ İtalyan şirkete yapılan bu yatırım hamlesi ile Etihad, Asya pazarının yanı sıra Avrupa pazarının da önemli olduğu sinyallerini verdi. Etihad, havayolu şirketlerine yaptığı yatırımların yanı sıra İngiltere Premier

Lig kulübü Manchester City'nin stadyumunun da sponsorudur. Ancak 2010 yılında, kulübün Etihad tarafından değil; doğrudan Abu Dabi hükûmeti tarafından finanse edildiği iddia edilmiştir.⁴¹

Qatar Airways ve Etihad'ın yatırım stratejileri, havayolu şirketlerine yapılan yatırımlar yoluyla Asya ve Avrupa pazarına odaklanmaktadır. Bununla birlikte, Körfez havacılık sektöründeki diğer oyun kurucu Emirates, Qatar Airways ve Etihad'dan farklı bir yatırımların yanı sıra İngiltere Premier

³⁹ "Etihad proposes to invest in Jet Airways at %49 discount", *Arab News*, 16 January 2019.

⁴⁰ Ben Lucky, "Alitalia to Install New Business Class Seats and Wifi", *One Mile At A Time*, 1 May 2015.

⁴¹ David Conn, "Manchester City sponsorship covered by Abu Dhabi government, not Etihad", *The Guardian*, 17 February 2020.

rım stratejisi izlemektedir. Emirates, havayolu şirketlerine yoğun bir şekilde yatırım yapmak yerine başka bir yatırım yolu seçmektedir. Etihad gibi Emirates de büyük ölçüde futbol endüstrisiyle özellikle de İngiliz Futbol Ligi ile ilgilenmektedir. 2006 gibi erken bir tarihte Emirates, 100 milyon sterlin karşılığında 15 yıllığına kulübün stadyumu ve formları için sponsorluk amacıyla Arsenal ile bir anlaşma imzalamıştı.⁴² 2018'de, anlaşmanın sadece 2023-2024 sezonlarına uzatılması bile Abu Dabi'ye yaklaşık 200 milyon sterline (280 milyon dolar) mal olmuştur.⁴³ Bu anlaşma, Arsenal'in imzaladığı en büyük sponsorluk anlaşması olarak kayda geçmiştir.

"ME3" veya "Big-3"ün yanı sıra, Suudi Arabistan ulusal havayolu Saudia şirketi de, Ortadoğu havacılık pazarından adil bir pay almak için adımlar atmaktadır. Muhammed bin Selman, BAE ve Katar'ın havayolu şirketlerinin Ortadoğu'yu dönüştürme çabalarından övgüyle bah-

sederken Suudi Arabistan'ın piyasada büyük bir pazar payı elde etme isteğini dile getirmiştir.⁴⁴ Bununla birlikte, özellikle Ortadoğu'daki faaliyetleri vuran Covid-19 salgını sonrasında, ME3'e meydan okumak, Saudia için son derece düşük bir ihtimaldir.

Bununla birlikte, Dubai merkezli bir şirket İsrail havayolu şirketlerinden İsrail Airlines'a teklif vermeyi planlamaktadır. NY Koen Group, bir yan kuruluşun anlaşmayı sağlamaya yakın olduğunu doğruladı. Mücevher, elmas, özel havacılık, dijital teknolojiler, inşaat ve güvenlik ile ilgilenen NY Koen Group, Ukraynalı iş adamı Naum Koen tarafından 2003 yılında Dubai'de kurulmuştur.⁴⁵ Bu alanda tecrübeli olan Dubai'deki Aero Private Jet firması, İsrail'i satın alarak hizmetlerini genişletmeyi ummaktadır. BAE ve İsrail arasındaki normalleşme anlaşmasının ardından İsrail'de şirket satın alma niyetinin bir ilk olması sebebiyle bu duyurunun önemli olduğu belirtilmelidir.

İsrail Airlines Havayolu Şirketine ait Uçaklar. Eilat Havaalanı, İsrail

⁴² Emirates Havayolları Web Sitesi, www.emirates.com

⁴³ Bill Wilson, "Arsenal and Emirates in £200m shirt sponsorship extension", *BBC News*, 19 February 2018

⁴⁴ Zahraa Alkhalisi, "Can Saudi Arabia turn its airlines into a real rival to Emirates and Qatar?", *Egypt Independent*, 12 March 2019.

⁴⁵ "Dubai-based company plans to buy Israeli airline", *Middle East Monitor*, 15 October 2020.

Dubai'nin Cebel Ali Limanı

Suudi Arabistan, BAE ve Katar dış politikalarında, Ortadoğu çevresindeki ve özellikle Afrika Boynuzu'ndaki limanların kontrol altına alınması ve araçsallaştırılması hedeflenmektedir.

LİMANLAR

Suudi Arabistan, BAE ve Katar arasındaki bir diğer jeopolitik ve finansal rekabet alanı da limanlar ve liman şehirleri üzerindeki nüfuz mücadelesidir. Körfezde limanlar ile ilgili faaliyetlerin çoğu Afrika Boynuzu ülkeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Suudi Arabistan, BAE ve Katar dış politikalarında, Ortadoğu çevresindeki ve özellikle Afrika Boynuzu'ndaki limanların kontrol altına alınması ve araçsallaştırılması hedeflenmektedir. Afrika Boynuzu'nun bu ülkelerin dış politikalarına dâhil olmasının temel nedeni, Afrika Boynuzu bölgesi üzerinde etkin olmanın, Ortadoğu deniz ticaretindeki önemli su yolları olan Aden Körfezi ve Bab'ül Mendep boğazına yakın bir konuma sahip olmayı sağlamasıdır. Afrika Boynuzu ülkeleri Etiyopya, Cibuti, Eritre ve Somali limanlarının ve liman şehirlerinin güvenli hâle getirilmesi ve araçsallaştırılması hususu bu nedenle öne çıkmaktadır. Afrika Boynuzu

ülkelerinin yabancı yatırımlara ve nakit para akışına ihtiyaç duyması, zengin Körfez ülkeleriyle anlaşma yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Etiyopya, denize kıyısı olmayan bir ülke olsa da yakın geçmişte Eritre ile siyasi yakınlaşmanın sağlanması nedeniyle bölgede bir yer kazanmaya çalışan Suudi Arabistan ve BAE açısından jeopolitik olarak önem kazanmıştır. Afrika Boynuzu ülkeleri dışında, Somali'deki Somaliland, Jubaland ve Puntland gibi yarı özerk ayrılıkçı bölgeler, yakın zamanlarda başta Suudi Arabistan ve BAE olmak üzere Körfez ülkelerine topraklarını ve limanlarını kiralama stratejileri nedeniyle önemli hâle gelmiştir. Limanların güvenli hâle getirilmesi, balıkçılık, denizcilik ticareti ve diğer alanlarda iş birliği yapılması gibi normalde siyaset dışı alanları da siyasallaştırmıştır. Afrika Boynuzu jeopolitiğinin bir gereği olarak, Suudi Arabistan, BAE ve Katar; Etiyopya, Somali, Cibuti ve Eritre'ye limanlar inşa etmeye ve restorasyon için hâlihazırda ku-

rulmuş limanları kiralamaya izin veren anlaşmalar yapmak için fırsat kollamaktadır. Suudi Arabistan, BAE ve Katar'ın bölgedeki faaliyetlerini denizcilik şirketleri aracılığıyla yürütmesi de önemli bir noktadır.

Bu tür şirketlerden biri, yaklaşık 450 milyon dolardan fazla bir bütçeyle bu görevlerden sorumlu kurum olan Suudi Arabistan Liman İdaresi'dir. BAE için faaliyet gösteren çok tanınmış bir diğer şirket, 2018 itibarıyla 26 milyar dolara ulaşan toplam varlığı ile Dubai Ports World (DP World)'dür. Örneğin DP World, Somaliland yarı özerk bölgesindeki Berbera Limanı'nın kullanım haklarını 440 milyon dolar karşılığında 25 yıllığına kiralamıştır.⁴⁶ Ayrıca BAE, Aden Körfezi ve Bab'ül Mendep Boğazı'ndaki jeopolitik hedeflerine uygun olarak, Berbera Limanı yakınlarında bir askerî üs inşa etmiştir. Askerî üslerin inşasında ve Berbera ve

Bosaso'daki limanların yenilenmesinde bazı aksamalar yaşanıyor olmasına rağmen, BAE'nin Afrika Boynuzu bölgesine ve özellikle Somali'nin yarı özerk bölgeleri Somaliland ve Puntland'e olan ilgisi azalmamaktadır.

DP World, Berbera Limanı'nın doğusunda yer alan Bosaso Limanı'nı yenilemek ve işletmek için Somali'nin bir diğer yarı özerk bölgesi Puntland ile de bir anlaşma yapmıştır. Anlaşma, BAE tarafından ödenecek 330 milyon dolara karşılık limanın 30 yıllık kiralama hakkını vermektedir.⁴⁷ BAE, ayrıca 2015 yılında Assab Limanı'nın kiralanması konusunda Eritre ile de bir anlaşma yapmıştır ve bu anlaşma BAE'nin Yemen'deki uzun süren askerî müdahalesi için askerî eğitim alanına sahip olmasını sağlamıştır.⁴⁸ BAE'nin Cibuti ve Somali'de diğer planları ve projeleri olmasına rağmen, bu ülkelerin BAE ile ilişkilerinde yaşanan siyasi gerginlikler, liman

London Gateway Limanı, DP World

⁴⁶ Maggie Fick, "Harboring ambitions: Gulf states scramble for Somalia", *Reuters*, 1 May 2018.

⁴⁷ Abdi Latif Dahir, "The UAE is expanding its influence in the Horn of Africa by funding ports and military bases", *Quartz Africa*, 11 April 2017

⁴⁸ "UN Report: UAE, Saudi Using Eritrean Land, Sea, Airspace and Possibly Eritrean Troops in Yemen Battle", *UN Tribune*, 11 February 2015.

Dubai'nin Cebel Ali Limanı

projelerini engellemiştir. DP World, Yemen yakınlarında bir başka stratejik nokta olan Cibuti'deki Doraleh Limanı'nı işletme hakkını almıştı ancak BAE'nin Doraleh Limanı'nı kapasitesinin altında işletme kararı, Cibuti'nin anlaşmayı fes etmesine ve limanı tekrar geri almasına neden olmuştur. Öte yandan, BAE'nin yarı özerk Somaliland ile Berbera Limanı hakkında yaptığı anlaşma ve BAE'nin ayrılıkçı bölgelere yaptığı 10 milyon dolarlık gizli yardıma el konulması, Somali ile BAE arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuş ve Somali limanlarına BAE yatırımlarını engellemiştir.⁴⁹

BAE'nin aksine Katar, son zamanlarda Somali ile kârlı ilişkilerini sürdürmüştür. Ayrıca Somali hükümeti, 2017 ablukası kapsamında Katar'la yollarını ayırmayı reddetmiş ve Katar ile iş birliği anlaşmaları yapmayı seçmiştir. Katar Liman İşletmeleri İdaresi (Qatar Ports Management Company), 2019 yılında Somali'nin Mudug bölgesinin Hobyo şehrinde yeni bir liman inşa edeceğini ve Bab'ül Mendep üzerinden kendisi için hayati bir hat oluşturacağını ilan etmiştir.⁵⁰ Somali ile Katar arasında, Mudug bölgesinin güçlendirilmesi ve Hobyo'da bir liman inşa edilmesi anlaşmasının yaklaşık 170 milyon dolara mal olduğu belirtilmektedir fakat bu resmî olarak teyit edilmemiştir. Suudi Arabistan, BAE

ve Katar'ın ciddi miktarlarda para yatırdığı alanlardan biri olan limanların, stratejik açıdan ciddi etkiye sahip olduğu açıktır.

Bütün bunların yanında 2020 yılı Eylül ayı başlarında, DP World ve Caisse de Depot et Placement du Quebec, 4,5 milyar dolarlık yatırım yapmak üzere anlaşmıştır. Anlaşma, DP World ile Kanadalı firma arasında mevcut bir ortaklığın bir uzantısıdır. Geniş erişim alanları sayesinde iki şirketin Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Asya Pasifik'te yatırımları bulunmaktadır. 4,5 milyar dolarlık yeni nakit akışının, Avrupa da dâhil olmak üzere yatırım yapılan sektörleri ve bölgeleri çeşitlendirmek için kullanılacağı belirtilmektedir.⁵¹

BAE ve İsrail'in 15 Eylül 2020'de normalleşme anlaşması imzalamasından sonra, DP World ve çeşitli İsraili firmalar arasındaki iş birliği artmıştır. İsraili Dover Tower şirketi ile DP World arasında denizcilik faaliyetleri konusunda bir ön anlaşma yapılmıştır. DP World İcra Kurulu Başkanı Sultan Ahmed bin Sulayem, artık iki ülke arasında hem bölgeye hem de her iki ülkeye yardımcı olacak ticaret yolları inşa etme konusunda fikir birliği olduğunu dile getirmiştir.⁵² Anlaşma, İsrail'in Hayfa Limanı'nın özelleştirilmesi ve İsrail'deki Eilat Limanı ile Dubai'deki Jebel Ali Limanı arasında doğrudan nakliye rotası oluşturulmasını içermekle birlikte konuya dair açık bir yol haritası vermemektedir. Ayrıca, İsrail bankaları ile DP World arasında, gelişen limanların ve ticaretin finansmanı kolaylaştıracak şekilde çeşitli mutabakat zaptları imzalanmıştır. Örneğin, İsrail bankası Leumi, yukarıda belirtilen görevler için DP World ile bir anlaşma yapmış ve ayrıca BAE'nin First Abu Dabi ve Dubai Emirates NBD bankaları ile mutabakat zabitleri imzalamıştır.⁵³

⁴⁹ Harun Maruf, "Somalia Seizes Nearly \$10M From UAE Plane in Mogadishu", *VOA News*, 8 April 2018.

⁵⁰ "Qatar to build new port in Somalia's Hobyo", *Al Jazeera*, 20 August 2019.

⁵¹ Aaron Kirchfield, "DP World, Canada Fund Plan \$4.5 Billion of Port Investments", *Bloomberg*, 3 September 2020.

⁵² Abdelraouf Arnaout, "Israeli firm signs cooperation deal with DP World", *Anadolu Agency*, 16 September 2020.

⁵³ "Israel's Bank Leumi, Dubai's DP World to explore regional shipping cooperation", *The Times of Israel*, 21 September 2020.

MEDYA

Arap sokaklarını geniş dünyaya açılan bir kapı olarak yansıtmaya ihtiyacı, medyanın finansal kaynakları üzerinde bir kontrole ihtiyaç duymaktadır. Bu amaçlar dâhilinde medya varlıklarına yatırım, Körfez ülkelerinin dış politikasında giderek artan bir öneme sahip olmaktadır. Medya varlıklarına yatırım yapmanın yanı sıra medya, Körfez ülkelerinin dış politikasında giderek daha fazla araçsallaşmaktadır. Örneğin, 2017'de ambargo uygulayan ülkeler tarafından öne sürülen 13 talepten biri Katar'ın Arap dünyası üzerinde medya aracılığıyla elde ettiği etkisini büyük ölçüde azaltacak olan AL Jazeera kanalının ve gazetesinin kapatılması talebidir.

Genellikle yurt dışındaki medya kuruluşlarına ve televizyon ka-

nallarına yapılan Körfez yatırımlarının, propaganda ve manipülasyon amaçlı olduğu belirtilebilir. 2010 yılında, özellikle Telegram, Twitter ve Facebook platformlarının ülkelerdeki sosyal hareketleri etkileyerek siyasi sahneye girmesi, Körfez monarşilerini rahatsız etmiştir ve her durumda ne pahasına olursa olsun hükümetlerin gündemini öne çıkaran sosyal medya trollerine akılcıca yatırımlar yapmalarını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, Suudi-BAE ve Katar arasındaki 2014 ve 2017 yıllarındaki siyasi kırılmalarla birlikte Körfez İşbirliği Konseyinde medyayı manipüle etme konusunda karşılıklı suçlamalar yapılmıştır. 2017 krizinde BAE'nin Katar Haber Ajansını ele geçirdiği ve ajansın, Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamed El Sani adına konuşuyor gibi propaganda yaptığı bildirilmiştir.⁵⁴

Körfez ülkelerinin dış politikasında giderek artan bir öneme sahip olmaktadır. Medya varlıklarına yatırım yapmanın yanı sıra medya, Körfez ülkelerinin dış politikasında giderek daha fazla araçsallaşmaktadır.

⁵⁴ Kristian Coates Ulrichsen, "The coup that never was: How a disinformation campaign created the illusion of political chaos in Qatar", *Responsible Statecraft*, 7 May 2020

Suudi-BAE, Katar'ın imajını zedelemek için milyonlar akıtılırken Katar da olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Örneğin 2019'da Suudi-BAE yanlısı bir medya kuruluşu olan Arab News, Katar'ın Amerikan medyasını çıkarları için manipüle ettiğini iddia etmiştir.⁵⁵

Mali gücünü bir yatırım aracı olarak ve bazen rakipleri üzerinde nüfuz kazanmanın bir yolu olarak kullanan Suudi Arabistan'ın faaliyetleri, gerçekleri saptırmak için medyaya fon sağlamak anlamına gelen "çek defteri diplomasisi" (chequebook diplomacy) olarak adlandırılmaktadır. Hatta Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü, çeşitli Suudi Büyükelçilerinin bulundukları ülkelerde daha iyi bir Suudi Arabistan imajı oluşturmak için finansal yolları kullandıklarını iddia etmiştir. Bahse konu gazeteci örgütü, Senegal ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Suudi Büyükelçilerinin, Suudi yanlısı haberler yapılması karşılığında gazetecilere düzenli olarak değişik miktarlarda "ödeme yapılmasını" önerdiğini iddia etmişti.⁵⁶

Suudi Arabistan, bunun yanında Abu Dabi ve Dubai'de de medya yatırımları yapmaktadır.

Örneğin, Suudilere ait MBC ve OSN medya kurumları BAE'de bulunmaktadır ve bu da Suudi Arabistan ile BAE arasında, Ortadoğu'da Suudi ve BAE yanlısı haberler yapılması açısından yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir.⁵⁷ Bunun yanında ise Katar Yatırım Otoritesi'nin bir medya şubesi olan Katar Holding, %13 hisse ile Fransız medya şirketi Lagardère Group'un üçüncü büyük yatırımcısıdır. Diğer hisseler ise medya grubu Vivendi (hisselerin %23,5'i) ve aktivist fonu Amber'e (hisselerin %20'si) aittir.

EĞİTİM

Tıpkı medya gibi, eğitim de kendini ifade etme konusunda önemli bir husustur. Bu anlamda Körfez ülkeleri, özellikle ABD ve İngiliz eğitim kurumlarına ve üniversitelere bağlı merkezlere yoğun bir şekilde yatırım yapmaktadır. Ancak son zamanlarda, Körfez ülkelerinin maceracı dış politikaları ve insan hakları sicilleri, kamu imajı açısından finansmanın nereden sağlandığı konusunda artan bir memnuniyetsizliğe neden olmuştur. 2 Ekim 2018'de, kritik

⁵⁵ Ben Flanagan, "Exposed: How Qatar manipulates American media", *Arab News*, 15 April 2019.

⁵⁶ "How Saudi Arabia manipulates foreign media outlets", *Reporters Without Borders*, 9 June 2015.

⁵⁷ "Saudi Arabia profile- Media", *BBC News*, 25 February 2019.

bir olay olan İstanbul'daki Suudi Başkonsolosluğunda gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi, Batı üniversitelerine aktarılan Körfez fonları konusunda şüphe uyandırmıştır. Bir diğer olay ise İngiliz Durham Üniversitesi doktora öğrencisi Matthew Hedges'in casusluk suçlamasıyla BAE tarafından keyfi alıkonulması ve ömür boyu hapse mahkûm edilmesinin ardından salıverilmesi idi.⁵⁸

Batı üniversiteleri ile Körfez arasında yakın zamanda tırmanan gerilimin bir sonucu olarak Harvard Üniversitesi, Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın yardım kuruluşu aracılığıyla yapılan burs programlarından birini durdurmaya

karar vermiştir. Son on yıl içerisinde 37 ABD üniversitesinin, Suudi Arabistan'dan veya devlet kurumlarından 354 milyon dolar fonlama aldığı ve bu 354 milyon dolar tutarındaki fonun 62 milyon dolarının, Suudi krallarından ve onların şirketlerinden hediye olarak kanalize edildiği söylenmektedir.⁵⁹ AP ajansı haberlerine göre Suudi Arabistan'dan en çok fon sağlayan üniversiteler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Özellikle ABD ve İngiltere'deki eğitim kurumlarında Suudi Arabistan ve BAE finansmanı açıkça görülmektedir. Mali destek, burs sağlamaktan belirli programlara finansal destek olmaya kadar birçok şekilde görülebilmektedir.

Tablo 1: Geçtiğimiz On Yılda Körfez'den ABD ve Avrupa'ya Fon ve Hediye Transferleri

Üniversite veya Kolej	Yer	Fon Miktarı	Fon Sağlayan
George Washington Üni.	Washington, DC	73,7 Milyon \$	S. Arabistan
George Mason Üni.	Fairfax, VA	63,1 Milyon \$	S. Arabistan
Tufts Üni.	Medford, MA	41,9 Milyon \$	S. Arabistan
Kansas Üni.	Lawrence, KS	27,3 Milyon \$	S. Arabistan
Northwestern Üni.	Evanston, IL	14,4 Milyon \$	S. Arabistan
Eastern Washington Üni.	Cheney, WA	13,1 Milyon \$	S. Arabistan
NY Teknoloji Üni.	NY City, NY	12,3 Milyon \$	S. Arabistan
Ball State Üni.	Muncie, IN	10,2 Milyon \$	S. Arabistan
Texas A&M Üni.	College Station, TX	9,3 Milyon \$	S. Arabistan
Texas A&M Üni.	College Station, TX	285 Milyon \$	Katar
Carnegie Mellon Üni.	Pittsburgh, PA	300 Milyon \$ (üzeri)	KİK
Cornell Üni.	Ithaca, NY	60 Milyon \$ (yaklaşık)	KİK
MIT	Cambridge, MA	100 Milyon \$ (yaklaşık)	KİK
Exeter Üni.	Great Britain	8 Milyon Sterlin	BAE
London School of Economics	London	5,8 Milyon Sterlin	BAE
London School of Economics	London	11,5 Milyon \$	BAE
Harvard	Cambridge, MA	50 Milyon \$ (yaklaşık)	SA, BAE ,Katar
Yale	New Haven, CT	375 Milyon \$	SA, BAE ,Katar
Georgetown Üni.	Washington, DC	415 Milyon \$	Katar

⁵⁸ Richard K. Lester, "Letter to MIT faculty regarding engagement with Saudi Arabia", MIT News Office, October 22, 2018.

⁵⁹ Collin Binkley ve Chad Day, "Amid global uproar, some US colleges rethink Saudi ties", AP News, 30 October 2018.

Son zamanlarda Harvard ve Yale gibi önemli kurumlarda yapılan incelemelerde, Körfez finansmanı ABD'de odak noktası hâline gelmiştir. ABD Eğitim Bakanlığı; Suudi Arabistan, BAE, Katar ve Çin kaynaklı "bildirimi yapılmamış yabancı hediyeler" şüphesiyle Harvard ve Yale nezdinde bir soruşturma⁶⁰ başlatmıştır.⁶¹ Yale Üniversitesinin aldığı 375 milyon dolarlık finansman hakkında Eğitim Bakanlığına uygun açıklama yapamadığı bildirilmektedir. Yale gibi Harvard da Körfez ülkeleri tarafından yıllar boyunca büyük miktarlarda finanse edilmiştir.

Ayrıca ABD Eğitim Bakanlığı, 2019 yılında Georgetown Üniversitesi ve Texas A&M Üniversitesi hakkında 250 bin doları aşan yabancı hediye ve fonların bildirilmemiş olması nedeniyle başka bir soruşturma başlatmıştır. Georgetown'un, çoğu Katar Vakfı ile yapılan iş birliği yoluyla 415 milyon doları aşan hediye ve fon aldığı belirtilmektedir.⁶²

LSE, Körfez ülkelerinin ilgisini çeken önemli bir İngiliz üniversitesidir.

Katar'dan yaklaşık 333 milyon dolar fon elde ettiğini ve Katar'dan en çok finansal kaynak sağlayan ve hediye alan ABD üniversitesi hâline geldiğini iddia etmektedir.⁶³

Texas A&M Üniversitesinin verilerine göre okul, yine Katar Vakfı ile yaptığı iş birliği sayesinde 2014 yılından bu yana 285 milyon doların üzerinde hediye ve fon almıştır.⁶⁴ Katar, ABD üniversitelerine düzenli olarak finansman sağlamanın yanı sıra İngiltere üniversitelerini de geniş ölçüde finanse etmektedir. Bununla birlikte Körfez fonları, ABD ve İngiltere kamuoyu tarafından her zaman pek hoş karşılanmamaktadır. 2017'de bir grup İngiliz milletvekili, İngiltere üniversitelerinin Körfez bağışçılarıyla ilişkileri konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Milletvekilleri, İngiliz üniversitelerine akan milyonlarca fonun Ortadoğu ile ilgili merkezlerin kurulması için kullanıldığını ve bu nedenle Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt için etki yaratmayı amaçladığını savunmuştur.⁶⁵

Financial Times, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) devletlerinin 2012 ve 2018 yılları arasında Batı üniversiteleri üzerinde nüfuz elde etmek amacıyla 2,2 milyar dolar harcadıklarını ve bu tutarın 1,3 milyar dolarının Katar tarafından; 580,5 milyon doların Suudi Arabistan tarafından ve 213 milyon doların BAE tarafından ödendiğini haberleştirmiştir.⁶⁶ Son dönem bağışlar ve fonlar, nüfuz yaratma ve Batılı politika yapımcılarla daha yakın ilişkiler kurma ihtiyacı bağlamında anlaşılabilirken 2000'li yıllardan öncesine kadar uzanan bağışlar ve fonlar da bulunmaktadır.⁶⁷

⁶⁰ "US Department of Education Launches Investigations into Foreign Gifts Reporting at Ivy League Universities", *Department of Education*, 12 February 2020.

⁶¹ "Harvard and Yale 'failed' to disclose millions in donations from Gulf states, China", *Middle East Eye*, 13 February 2020.

⁶² "US looking into university funding from Qatar and other outside sources", *The National*, 15 June 2019

⁶³ "How Qatar is paying US institutions \$1.3 billion to gain 'dubious influence?', *Al Arabiya*, 19 December 2018

⁶⁴ "How Qatar is paying US institutions \$1.3 billion to gain 'dubious influence'.

⁶⁵ Camilla Turner ve Harry Yorke, "Exclusive: MPs demand British universities stop accepting donations from dictatorships", *The Telegraph*, 13 August 2017.

⁶⁶ Andrew England ve Simeon Kerr, "Universities challenged: scrutiny over Gulf money", *Financial Times*, 13 December 2018

⁶⁷ "Universities challenged: scrutiny over Gulf money".

Körfez ülkelerinin önemli gayrimenkul yatırım noktalarından biri: Mayfair bölgesi.

GAYRİMENKUL

Körfez ülkelerinin, özellikle ABD ve İngiltere'deki gayrimenkul sektörüne yaptıkları yatırımlar, bunu kâr yaratma mekanizması olarak kullandıklarını göstermektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, Körfez ülkelerinin gayrimenkule yatırım yapıyor olması sadece finansal potansiyellerini göstermemektedir; aynı zamanda siyasi karar alıcılar ile ve gayrimenkullerin bulunduğu yerlerdeki önemli figürler ile de bir bağ oluşturmaktadır.

Yüksek maliyetli spor müsabakalarının Riyad'da düzenlenmesi ve Riyad liderliğinin Avrupa'da spor kulüplerinin sahibi olmasından ayrı olarak, finansal kaynakların tahsis edildiği bir diğer önemli sektör gayrimenkul sektörüdür. 2015 yılında veliaht prens

ilan edilmeden önce Muhammed bin Selman, Fransa'nın Louveciennes kentinde bulunan 300 milyon dolarlık Louis XIV Şatosu'nu satın almıştır ki bu Veliht Prens'in sahip olduğu mali gücün büyüklüğüne de ışık tutmaktadır. Château Louis XIV, defalarca "dünyanın en pahalı evi" olarak ilan edilmişti.⁶⁸ Söz konusu şato, Fransa ve Lüksemburg'da kayıtlı olan ve Eight Investment Company'nin sahibi olduğu paravan şirketler aracılığıyla satın alınmıştır. Eight Investment Company'nin, Suudi Arabistan kraliyet ailesinin ve özellikle Muhammed bin Selman'ın "ihtiyaçları" doğrultusunda yatırım yapan bir şirket olduğu iddia edilmektedir.

Bunun yanında, Los Angeles'ta es-Sani ailesi için yapım aşamasındaki malikanenin 300 milyon dolar değerinde olduğu konu-

The Guardian'a göre, Şeyh Halife'nin Londra'nın en prestijli yerlerinde birçok mülkü bulunmaktadır ancak Şeyh Halife'nin kimliği - bu mülklerin sahibi olarak yıllarca gizli tutulmuştur. Danışmanlar ve avukatlar onu "müşteri" olarak adlandırmaktaydı.

⁶⁸ Nicholas Kulish ve Michael Forsythe, "World's Most Expensive Home? Another Bauble for a Saudi Prince", *The New York Times*, 16 December 2017.

şulmaktadır.⁶⁹ Ancak es-Sani ailesi bu satın alımlar sürecinde görünür olmayı tercih etmemektedir. Bu sebeple, Lübnanlı bir göçmen Thomas Barrack, es-Sani ailesi için gayrimenkul satın almaktadır. Barrack, Miramax Films ve Londra'daki Claridge's Hotel'i satın almak için de geçmişte es-Sani ailesi için çalışmıştı. Donald Trump ile iyi iş ilişkilerine sahip olan Barrack, Trump'ın 2016'daki kampanyasını desteklemiştir.

Katar Emiri'nin kardeşi Şeyh Halife bin Hamad bin Halife el Sani Kaliforniya, Los Angeles'ta lüks bir hayat sürmektedir.⁷⁰ Şeyh Halife, Güney Kaliforniya Üniversitesinde eğitim görmüştür; iş adamları ve üniversite personeli ile ilişkiler açısından pek çok avantaja sahiptir. Ancak kendisi akademik hayatına Şubat 2011'de L. A. Mission College'de başlamıştır. Bu kolejdaki öğrencilerin çoğunun Latin kökenli olmasına, yiyeceklerin yeterince güvenli olmadığını düşünmelerine ve üniversitenin yaşadığı yerden çok uzakta olmasına rağmen neden bu üniversiteyi seçmiş olduğu anlaşılamamıştır. Bu anlamda es-Sani'nin kayıt dışı tutulan birçok harcaması bulunmaktadır, özellikle The Beverly Hills Rent-A-Car şirketi ile olan ilişkilerinin dikkat çekici olduğu belirtilmektedir. Katar Emiri'nin, annesi üzerinden ABD'deki üniversitelere fon sağladığı tahmin edilmektedir. Bu kapsamda Thomas Barrack, Şeyha Moza ile Güney Kaliforniya Üniversitesi rektörü arasında toplantılar gerçekleştirilmesini sağlamış ve bu toplantılar sonrasında prens ve kuzenleri bu üniversiteye transfer edilmiştir. Fakat prens, üniversite ile pek ilgilenmemektedir. İddialara göre prensin başarısı Juvenal Cortes adlı bir yüksek lisans öğrencisinden kaynaklanmaktadır. Kendisi Katar kraliyet ailesiyle çalıştığını söylemiş ve prens

ile kuzenleri adına profesörlerle konuştuğunu ifade etmiştir. Kraliyet ailesi üyelerinin derslere girmediği ve prensin işlerini para kullanarak hallettiği belirtilmektedir.

Bunun yanında, BAE'nin de önemli gayrimenkul yatırımları bulunmaktadır. İngiltere'de BAE Devlet Başkanı Şeyh Halife bin Zayid El-Nahyan'a ait 5,5 milyar sterlin değerinde emlak portföyünün bulunduğu ortaya çıkmıştır. The Guardian'a göre, Şeyh Halife'nin Londra'nın en prestijli yerlerinde birçok mülkü bulunmaktadır ancak Şeyh Halife'nin kimliği -bu mülklerin sahibi olarak- yıllarca gizli tutulmuştur. Danışmanlar ve avukatlar onu "müşteri" olarak adlandırmaktaydı. İşlemler, farklı şirketler üzerinden ve Londra'nın hukuk firmaları tarafından gerçekleştirilmişti. Gayrimenkul portföyünün, yıllar boyunca gizlice yapılan anlaşmalar yoluyla yaratıldığı iddia edilmektedir. The Guardian, 2016 yılında Şeyh Halife'nin İngiltere'deki mülklere olan ilgisini ortaya çıkarmıştır. Portföy değeri 2015'te 5,5 milyar sterline yükselmiş ve yıllık kira geliri 160 milyon sterlin olmuştu. Ancak tüm mülklerin yasal olarak satın alındığı belirtilmektedir.⁷¹

Bunun yanında Katarlı isimlerin de lüks gayrimenkullere yatırımları söz konusudur. Katar Yatırım Otoritesi, acil kısa vadeli yükümlülükleri olmayan uzun vadeli bağımsız fonlar aramaktadır. Varlık Fonu'nun tahmini varlıkları 295 milyar dolardır ve öz sermayesinin varlık dağılımının %50'si özel ve %55'i kamudur. Katar fonu kısmen Londra'daki Canary Wharf Group'a sahiptir ve 126 milyon dolar değerindeki Alman klinik aşama biyofarmasötik şirketi CureVac'tan miktarı açıklanmayan bir miktarda hisse satın almıştır.⁷²

⁶⁹ Amy Lamare, "One of L.A.'s Highest Property Tax Bills: 77,000 Square Feet On Chalon Road In Bel Air", *Celebrity Net Worth*, 6 March 2020.

⁷⁰ Harriet Ryan ve Matt Hamilton, "The true story of the hearttrob prince of Qatar and his time at USC", *Los Angeles Times*, 16 July 2020.

⁷¹ "Leaked documents show how UAE president amassed a £5bn London property portfolio", *Middle East Eye*, 18 October 2020.

⁷² "Qatar Investment Authority: More than half of assets invested in private and public equity", *Middle East Monitor*, 17 October 2020.

Saudi Aramco'nun Dhahran Ofisi

ENERJİ

Enerji; Suudi Arabistan, BAE ve Katar'ın milyarlarca dolar yatırımlarının bulunduğu bir diğer stratejik alandır. Körfez ülkeleri, diğer alanlardaki yatırımların yanı sıra enerji stratejilerine uygun olarak, enerji kaynaklarına ve platformlarına yatırım yapmaktadır. Bu bağlamda 2020'de Suudi Arabistan'ın yenilenebilir enerjiye 30 milyar dolarlık yatırım yapmaya odaklandığı belirtilmektedir.⁷³ Suudi Arabistan'ın bu yatırımı yapmasının ana itici unsuru, ekonomide petrolün rolünün azalması ve fiyatın düşüklüğü nedeniyle krallığın ekonomik kaynaklarının daralmasıdır. Suudi liderliğindeki OPEC ile Rusya Federasyonu liderliğindeki OPEC+ üyesi ülkeler arasında bir anlaşmaya varıldığı

hâlde bile Brent tipi ham petrol ve Amerikan petrolünün fiyatı, petrol üreticisi ülkeleri ve firmalarını tatmin etmemektedir. Ayrıca bir enerji yatırımı olarak, Suudi Arabistan'ın ulusal petrol şirketi ARAMCO, SABIC (Saudi Basic Industries Corporation) petrokimya şirketinin yaklaşık %70 hissesini satın alma sürecini yakın zamanda yeniden başlatmıştır. Geçen yıl Suudi Arabistan ve SABIC bir anlaşmaya varmıştı ancak Muhammed bin Selman'ın kararıyla anlaşma ertelenmişti. Suudi Arabistan'ın 70 milyar dolarlık değeri olan SABIC'e yaklaşık 40 milyar dolar ödemesi beklenmektedir.⁷⁴ Bu nedenle ekonomik çeşitlendirme ihtiyaçları önümüzdeki yıllarda Suudi Arabistan'a muhtemelen 2025 yılına kadar 30 milyar dolara mal olabilir.

2020 yılının Kasım ayının sonlarında Saudi Aramco, Hollanda'daki Shell AMG Recycling B.V., Çin'deki Suzhou XDM ve Güney Kore'den Posco gibi Avrupa ve Asya'daki şirketlerle çeşitli iş anlaşmaları yapmıştır.

⁷³ "2025: Saudi Arabia to invest \$30billion in renewable energy", *International Finance*, 19 February 2020.

⁷⁴ "Saudi Aramco to review SABIC deal after oil price crash", *Middle East Monitor*, 11 May 2020.

2020 yılının Kasım ayının sonlarında Saudi Aramco, Hollanda'daki Shell AMG Recycling B.V., Çin'deki Suzhou XDM ve Güney Kore'den Posco gibi Avrupa ve Asya'daki şirketlerle çeşitli iş anlaşmaları yapmıştır. Aramco, yeni yatırımların çelik levha üretimi, 3D baskı ve diğer sistem ve teknolojilerle ilgili olduğunu açıklamıştır.⁷⁵ Bu yeni yatırım alanlarının yanı sıra Suudi Arabistan, Hindistan'da da enerji yatırımları yapmaktadır. Daha önce fiber optik teknolojisine yatırım yapmış olan Suudi Arabistan'ın yatırım fonu ayrıca en zengin Hindistanlı olarak bilinen Mukesh Ambani'nin sahibi olduğu Reliance Retail'e yaklaşık 1,3 milyar dolar yatırım yaparak %2,04 oranında hisse satın almıştır.⁷⁶ Ekim ayının başlarında Abu Dabi'deki Mubadala Investment fonu, BAE'nin Hindistan'daki yatırımlarını konsolide ederek Reliance Industries'in perakende birimi Retail Venture'a yaklaşık 855 milyon \$ yatırım yapmıştır.⁷⁷

Petrol dışında ciddi ekonomik çeşitlendirmeye ihtiyaç duyan bir diğer KİK devleti BAE'dir. Körfez'in tahminen 240 milyar dolarlık⁷⁸ portföyüyle en güçlü yatırım fonlarından birinin İcra Kurulu Başkanı Haldun Halife El Mubarek, BAE'nin "temiz enerji ihtiyaçlarını karşılamak için" 2050 yılına kadar 12,66 milyar dolarlık bir harcama yapmaya hazırlandığını dile getirmiştir.⁷⁹ Sadece temiz enerji hedeflerine 12,66 milyar dolar kadar yatırım yapması, BAE'nin daha yüksek maliyetli diğer enerji yatırımlarını da dikkate

almakta olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda BAE, nükleer enerjiye de büyük yatırımlar yapmaktadır. BAE, enerjide kendi kendine yeterliliğini gerçekleştirmek için Abu Dabi'de inşa edilen Bereket Nükleer Santrali'ni tam kapasite çalışır hâlde açmayı planlamaktadır. 2023 yılına kadar tamamının hizmete gireceği dört reaktörün bir parçası olan Bereket Nükleer Santrali'nin maliyetinin 25 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir.⁸⁰ Yenilenebilir enerjiye yapılan bir diğer yatırım olarak Ocak 2020'de, başkanlığını BAE'li iş adamı Hüseyin en-Nüveyis'in yaptığı,⁸¹ ağırlıklı olarak Mısır'da yatırımları olan AMEA Power aracılığıyla yenilenebilir enerji için 500 milyon dolarlık fonu ayırmayı planladıklarını açıkladı.⁸²

Abu Dabi'nin Mubadala şirketi, 2007'lerin başından itibaren küresel teknoloji sektörünün birincil yatırımcılarından. ABD'deki diğer birçok büyük yatırımın yanı sıra Mubadala, birincil işi teknoloji yatırımları olan ABD'deki Silver Lake firmasına yaklaşık 2 milyar dolarlık yatırım yaparak Silver Lake ile Mubadala arasında uzun vadeli bir yatırım stratejisinin yolunu açmıştır.⁸³

Abu Dabi ayrıca tarımla ilgili teknolojilere ve yurt dışındaki ilgili şirketlere büyük yatırım yapmaktadır. Abu Dabi'nin tarım teknolojilerine yaptığı son yatırımlardan biri Louis Dreyfus (LDC) ile yapılan anlaşma oldu. Şirket bir emtia ticaretçisidir ve Abu Dabi LDC'ye yaklaşık 800

⁷⁵ "Saudi Aramco eyes news business, signs partnerships with six firms", ZAWYA, 30 November 2020.

⁷⁶ P.R. Sanjai ve Matthew Martin, "Saudi Arabia's PIF Invests About \$1.3 Billion in Mukesh Ambani's Reliance Retail", *Bloomberg*, 5 November 2020.

⁷⁷ P. R. Sanjai and Anirban Nag, "Billionaire Ambani Gets \$855 Million from Abu Dhabi for Retail Venture," *Bloomberg*, 1 October 2020.

⁷⁸ "Where Abu Dhabi's Mubadala is investing its billions", *Arabian Business*, 10 November 2019.

⁷⁹ Rommer M. Balaba, "Investment in renewables consistent with UAE energy strategy" Mubadala CEO", *Arab News*, 11 February 2020.

⁸⁰ Mahmoud Habboush, "Arab World's First Nuclear Reactor Cleared for Startup", *Bloomberg*, 17 February 2020.

⁸¹ AlNowais Investments, <https://www.alnowais.com/our-business/energy-and-infrastructure-project-development/>

⁸² Salma El Wardany, "U.A.E.'s Al Nowais Plans \$500 Million Renewable Energy Fund", *Bloomberg*, 22 January 2020.

⁸³ "Silver Lake and Mubadala Partner to Establish Unique Long-Term Investment Strategy", *Business Wire*, 30 September 2020.

milyon dolar yatırım yapmıştır. Bu anlaşmanın bir parçası olarak, LDC'nin BAE'ye tarım ürünleri de satacağı belirtilmektedir.⁸⁴ Bu yatırımın yanında, Mısır'a yönelik daha geniş bir yatırım stratejisinin bir parçası olarak Abu Dabi Development Holding şirketi (ADQ), Mısır'da yaklaşık 1 milyar dolar değerinde yatırım yapmak için Lulu International ile bir anlaşma imzaladı. ADQ, yatırım stratejisinin Lulu International'ın yardımıyla Mısır'da otuz hipermarket ve yüz mini market mağazası ve lojistik merkezi inşa etmek olduğunu açıkladı.⁸⁵

Qatar Petroleum ve Qatargas ulusal şirketleriyle Katar da enerjiye yoğun bir şekilde yatırım yapmaktadır. Suudi Arabistan ve BAE'den farklı olarak, petrol endüstrisinden ziyade doğal gaz rezervlerinden çok daha fazla gelir ve güç elde eden Katar, Rusya Federasyonu ve İran'dan sonra dünyanın en fazla doğal gaz rezervine sahip üçüncü ülkesi konumundadır. Katar, Körfez ve Doğu Akdeniz'deki yeni gaz sahaları keşfetmek için ExxonMobil gibi önde gelen ABD şirketleriyle de iş birliği içindedir.⁸⁶ 2017 yılının başlarında Katar'ın Rus petrol şirketi Rosneft ile 6,83 milyar dolarlık; Hollanda'nın önde gelen petrol şirketi Royal Dutch Shell ile 2,33 milyar dolarlık; Fransız petrol şirketi Total ile 2 milyar dolarlık; Malezyalı petrol şirketi Pengerang Integrated Petroleum Complex ile 5 milyar dolarlık ve İspanyol enerji şirketi Iberdola ile 2,9 milyar dolarlık anlaşmalar imzaladığı belirtilmektedir.⁸⁷ Katar Finans Merkezi yetkilisi el-Ceyda, enerji yatırımları kapsamında

2019 yılında, Katar'ın tahmini maliyeti 10 milyar dolar olan bir İslami Enerji Bankası kurduğunu açıklamıştır.⁸⁸

Uygulanan abluka nedeniyle Körfez komşuları dışında bölgesel ve uluslararası ortaklara dayanmaya çalışan Katar'ın, Türkiye, İran ve ABD'deki yatırımları 2017'den sonra hızlanmıştır. Ankara'ya resmî bir ziyarette bulunan Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad es-Sani, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesinde önümüzdeki yıllar içinde Türkiye'ye 15 milyar dolarlık bir yatırım paketi gerçekleştirileceğine söz vermişti.⁸⁹ Ayrıca 2019'da ABD ve Katarlı yetkililer, Exxon mobil ve Golden Pass şirketlerinin temsilcilerinin önünde Katar'ın ABD'de bir gaz tesisine yatırım yapacağını ilan ettiler. Bu duyuru, Teksas'taki bir ihracat tesisine harcanacak 10 milyar dolarlık bir projeyi kapsıyordu.⁹⁰ Katar, yurt dışı yatırımlarının yanı sıra kendi enerji ihtiyaçları için de yatırım yapmaktadır. Bu çerçevede Katarlı yetkililer, Katar ile Fransız şirketi Total'in 467 milyon dolarlık bir maliyetle "Al Kharsaah" adında bir güneş enerjisi santrali inşa edeceğini duyurmuşlardır.⁹¹

Suudi Arabistan, BAE ve Katar gibi petrole ve doğal gaza bağımlı Körfez ekonomilerinin, küresel petrol talebinin azaldığı ve petrolün fiyatındaki tarihî düşüşler ile mücadele ettiği bir dönemde ekonomik çeşitlendirme planları dikkate değerdir. Küresel öncelikler uyarınca Körfez ülkelerinin enerji yatırımları, ülkelerin ekonomik büyüme oranlarını ve hidrokarbonlar karşısında kırılganlıklarını etkileyebilir.

⁸⁴ Sean Cronin, "Abu Dhabi fund boosts food security with \$800m Louis Dreyfus deal", *Arab News*, 11 November 2020.

⁸⁵ Archana Narayanan, "Abu Dhabi's ADQ Pumps \$1 Billion Into Lulu's Egypt Expansion," *Bloomberg*, 19 October 2020.

⁸⁶ Muhsin Tiryakioğlu, "ExxonMobil & Qatar Petroleum to explore Cyprus' block 10", *Anadolu Agency*, 5 April 2017.

⁸⁷ Neşe Karanfil, "Katar'ın dünyada 335 milyar dolarlık yatırımı var", *Hürriyet*, 5 Haziran 2017.

⁸⁸ Nuran Erkul Kaya ve Tuba Şahin, "İslami enerji bankası Türkiye'deki projeleri de destekleyecek", *Anadolu Ajansı*, 27 Mart 2019.

⁸⁹ Kemal Karadag, "Qatar to make direct investment of \$15 billion in Turkey", *Anadolu Agency*, 15 August 2018.

⁹⁰ "U.S., Qatar energy ministers to announce Qatari investment in U.S.: Energy Department", *Reuters*, 5 February 2019.

⁹¹ "Qatar to build new solar power plant", *Al Jazeera*, 20 January 2020.

SONUÇ

Mali kaynakların yatırım amacıyla nasıl kullanıldığı büyük ölçüde farklılık arz etmektedir. Uluslararası yatırımlar ve dış yatırımlar, ülkelerin ekonomik gelirini ve prestijini artırabilir. Anlaşılabacağı üzere yatırımlar hem yatırımcı hem yatırım yapılan alan ve ülke açısından sıfır toplamı bir oyundan çok daha fazlasıdır. Yatırımlar aynı zamanda ticari yatırım, prestij yatırımları ve siyasi beklentileri yüksek yatırımlar gibi farklı imajlarla sunulmaktadır. Çeşitli yatırım araçları ve ekonomik gelirleri olan Körfez ülkeleri, uzun süredir dış yatırımları etkin bir şekilde kullanmaktadır. Küresel ekonomi ile iç içe geçmiş olmak, serbest ticaret bölgelerinin mevcudiyeti ve siyasi elitlerin geniş mali kaynakları yatırımları kolaylaştırmaktadır.

Körfez ülkelerinin dış yatırımlarının siyasi boyutları, ekonomik amaçları gibi farklılık arz etmektedir. Yaklaşık 50 yıldır yatırım yapmakta olan Körfez ülkeleri, siyasi hedefleri yok sayarak yatırım yapamaz. Bu nedenle Körfez ülkelerinin siyasi ilişkilerinde olduğu gibi yatırımların çoğu Batılı ülkelerde gerçekleşmektedir. Körfez ülkelerinin dış yabancı yatırımlarında önde gelen ülkeler ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdir. Bu çalışmanın da ortaya koyduğu üzere Körfez

ülkelerinin uluslararası yatırımları, daha çok bu aktörlerin dış politikaları için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bazı durumlarda Körfez ülkeleri bir Batı ülkesinin dış politika kararlarını etkilemeye çalışırken, diğer durumlarda bu yatırımlar başka bir Körfez aktörünün artan dış politika aktivizmine karşı koymayı amaçlamaktadır. Körfez ülkelerinin küresel yatırım yapma motivasyonlarından biri de rakip bir bölgesel veya uluslararası aktörün liman işletmeciliği, havayolları, spor veya enerji gibi çeşitli sektörlerdeki erişimini genişletmesini engellemektir.

Son olarak, yabancı yatırımlar aynı zamanda Körfez ülkelerinin ekonomik kaynaklarının çeşitlendirilmesi projesini oluşturmaktadır. Körfez ülkeleri, petrol ve doğal gaz gelirlerinin yanı sıra petrokimya ürünlerine dayalı ekonomilere sahiptir. Hidrokarbona dayalı enerjinin uzun vadede sektördeki birincil yerini kaybetmesi ihtimal dâhilindedir. Bu nedenle uzun vadeli yatırım stratejileri geliştirilmektedir.

Bu yatırımların ne kadar kalıcı olacağı doğal olarak siyasi süreçlere bağlıdır. Kuşkusuz, ayrıntılı bir yatırım analizi daha fazla çalışma gerektirir. Bu nedenle bu çalışma, ileride basılması planlanan bir kitabın ön çalışması olma kapasitesine sahiptir.

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)